

**ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В.М. КОРЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ**

РИНДЮК ВІРА ІВАНІВНА

УДК 340.1(477)

**УПОРЯДКУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
(теоретико–методологічний та техніко–юридичний аспекти)**

12.00.01 - теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії права Юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».

**Науковий
консультант -**

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
ЮЩИК Олексій Іванович,
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН
України, головний науковий співробітник

**Офіційні
опоненти:**

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
ГУСАРЄВ Станіслав Дмитрович,
Національної академії внутрішніх справ,
Перший проректор

доктор юридичних наук, доцент
КОСОВИЧ Віталій Мирославович,
Львівський національний університет імені Івана
Франка,
завідувач кафедри теорії та філософії права

доктор юридичних наук,
ЄВГРАФОВА Єлизавета Павлівна,
Вищий спеціалізований суд України з розгляду
цивільних і кримінальних справ, суддя

Захист відбудеться «17» грудня 2021 р. о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.236.03 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук в Інституті держави і права імені В.М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України за адресою: 01001, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий «13» листопада 2021 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т. І. Тарахонич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Дослідженню різних аспектів законодавства впродовж багатьох століть приділялася постійна увага вчених-юристів, ними опубліковано в тому числі значну кількість теоретико-правових досліджень з цієї проблематики. Складно знайти питання, пов'язане із законодавством, яке б не досліджувалося в теорії права. Разом з тим, звертаючись до відповідних наукових праць, не кажучи про навчальну юридичну літературу, проблематично знайти відповіді на питання, що розуміти під терміном «упорядкування законодавства», а тим більше знайти визначення наукового поняття останнього. Навіть у енциклопедичних юридичних словниках відсутнє значення цього терміна, а спеціальні теоретико-методологічні дослідження даного предмета взагалі відсутні, незважаючи на гостру практичну потребу в упорядкуванні, зокрема, національного законодавства України.

Дану обставину можна пояснити тим, що, з одного боку, все нові теоретико-правові дослідження феномена законодавства зумовлюються відсутністю його задовільного наукового поняття, яке досі не сформульоване через триваючу багато десятиліть кризу праворозуміння. З нею пов'язана наявність широкого розмаїття дефініцій поняття права, від якого значною мірою залежить визначення наукового поняття законодавства. З іншого боку, теоретики не вбачають в «упорядкуванні законодавства» специфічної юридичної діяльності стосовно законодавства, якісно відмінної від інших форм вказаної діяльності. Упорядкування законодавства часто «розбавляють» в інших формах діяльності, якимось пов'язаною із законодавством, або ж ототожнюють даний термін з іншими чи підміняють іншими термінами («систематизації», «кодифікації», «удосконалення», «розвитку» законодавства та ін.). А це позбавляє можливості визначити специфічний зміст даного поняття, що негативно впливає на юридичну практику.

З іншого боку, у вітчизняній законодавчій практиці тривалий час має місце значною мірою стихійний перебіг формування національного законодавства при ігноруванні вимог нормотворчої техніки. Основною тенденцією у формуванні законодавства стало прогресуюче зниження його якості та ефективності. Такий стан законодавства негативно відбивається на практиці, значно ускладнює його належне застосування і реалізацію, негативно впливає на стан законності та правопорядок в Україні, призводить до поширення корупції, до панування в суспільстві правового нігілізму, масового порушення прав і свобод людини тощо.

Разом з тим, затримка з проведенням упорядкування законодавства веде до його хаотичного нагромадження, внаслідок якого йде руйнування нормативно-правової основи життя суспільства, держави і громадян, навіть виникає загроза національній безпеці. Така затримка не в останню чергу обумовлена відсутністю наукового поняття про упорядкування законодавства і відповідних науково-методичних рекомендацій щодо здійснення цієї діяльності.

Водночас, визначення поняття «упорядкування законодавства» передбачає з'ясування поняття «законодавство» і форм юридичної діяльності, пов'язаної з ним як з юридичним явищем; а це потребує вибору певного праворозуміння та методології дослідження, що були предметом уваги різних багатьох науковців.

У зв'язку з цим у роботі були використані праці вітчизняних та зарубіжних вчених-правознавців, філософів, інших вчених, які так чи інакше досліджували питання, пов'язані з визначеннями поняття права, законодавства, юридичної діяльності тощо, на базі яких ґрунтується дослідження поняття «упорядкування законодавства», його теоретико-методологічних і техніко-юридичних аспектів. Серед них публікації, зокрема, таких авторів як: С. Алексєєв, Л. Апт, М. Байтін, О. Баранов, І. Бачило, Ж.-Л. Бержель, С. Бобровник, А. Венгеров, Є. Гетьман, В. Горшенєв, А. Граціанов, С. Гусарєв, Р. Давид, П. Євграфов, Є. Євграфова, В. Жеребкін, А. Заєц, В. Ісаков, Ж. Карбоньє, В. Карташов, Т. Кашаніна, Д. Керимов, А. Козловський, А. Колодій, А. Конверський, А. Кононюк, В. Косович, М. Костицький, Н. Литягин, Л. Луць, Я. Магазинер, М. Марченко, В. Нерсєсянц, Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Пархоменко, О. Петришин, С. Плавич, Є. Погорєлов, П. Рабінович, М. Рассолов, І. Сенякін, С. Слинько, В. Сорокін, М. Теплюк, Ю. Тихомиров, Ю. Шемшученко, О. Ющик, Л. Явич та інші.

В якості джерельної бази даного дослідження використано також відповідні акти законодавства України і зарубіжних країн, акти національної та міжнародної судової практики, а також науково-методичні матеріали стосовно здійснення нормотворчої діяльності.

Національне законодавство – особливий об'єкт, який щодня змінюється, і цим викликана потреба в різноманітній нормотворчій діяльності органів публічної влади. Проте в нормотворчій практиці основна увага звертається на оперативне змістовне наповнення правових норм і врегулювання суспільних відносин, а нормотворчій діяльності з удосконалення формального аспекту законодавства не приділяється належної уваги. Таким чином зростає неузгодженість між змістом і формою законодавства, яка робить його розбалансованим і все менш ефективним, таким, що перестає адекватно виконувати свою суспільну функцію.

Наведене дає підстави вважати упорядкування національного законодавства на всіх рівнях вкрай актуальним завданням. А разом з цим постає необхідність теоретичного осмислення та визначення поняття упорядкування законодавства, для чого має бути сформована належна наукова методологія.

Цим зумовлена теоретична і практична актуальність даного дисертаційного дослідження та вибір заявленої теми роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана в межах планових науково-дослідних тем кафедри теорії та історії права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана «Теоретико-правові та практичні проблеми становлення громадянського суспільства в Україні» (державний реєстраційний номер 0110u001384) та «Проблеми праворозуміння, правотворчості та правореалізації в умовах глобалізації та цифрової трансформації» (державний реєстраційний номер 0121U112248).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у визначенні теоретико-методологічних засад пізнання феномена упорядкування законодавства та формулюванні його наукового поняття, як необхідної умови вдосконалення

національного законодавства України.

Для досягнення зазначеної мети було визначено такі *завдання*:

- здійснити загальний аналіз стану розробки в юридичній літературі поняття упорядкування законодавства в якості предмета теоретико-правових досліджень, позначити проблемні питання у формулюванні вказаного поняття та сформулювати методологічну парадигму вирішення проблемних питань розроблення поняття упорядкування законодавства;

- з'ясувати зміст поняття «законодавство» в контексті розуміння поняття «право» в юридичній науці, а також методологічні питання дослідження поняття законодавства в якості об'єкта упорядкування;

- дослідити феномен законодавства у складі правової системи як об'єкт діяльності з його упорядкування в аспекті діалектичних категорій змісту і форми, якості та кількості;

- охарактеризувати упорядкування законодавства як специфічну юридичну діяльність щодо законодавства в якості специфічного об'єкта цієї діяльності, ознаки і зміст останньої;

- сформулювати загальне поняття «упорядкування законодавства», а також здійснити видовий поділ (видову класифікацію) даного поняття;

- розглянути техніко-юридичні способи упорядкування законодавства;

- позначити актуальні питання практики упорядкування законодавства у вітчизняному нормотворчому процесі, негативні чинники цієї практики;

- визначити та охарактеризувати організаційно-управлінські передумови здійснення упорядкування законодавства в нормотворчому процесі; встановити значення правової політики в цьому процесі;

- сформулювати пропозиції та науково-методичні рекомендації стосовно практичного здійснення упорядкування законодавства в контексті удосконалення законодавства України.

Об'єкт дослідження становить юридична діяльність держави, спрямована на удосконалення національного законодавства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні й техніко-юридичні аспекти упорядкування законодавства в якості одного із способів удосконалення національного законодавства.

Методи дослідження обрано з урахуванням визначеної мети і наукових завдань, а також специфіки об'єкта й предмета дослідження та необхідності отримання достовірних наукових результатів. Методологічну базу роботи складає ряд філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціально-наукових підходів і методів пізнання правових явищ.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на діалектичному розумінні явищ соціальної та правової дійсності. Філософсько-світоглядний діалектичний метод використано, зокрема, при визначенні методологічної парадигми пізнання феномена упорядкування законодавства. За його допомогою розкрито поняття законодавства в якості об'єкта упорядковуючої діяльності, зміст упорядкування як специфічної діяльності з удосконалення законодавства, а також з'ясовано види упорядкування законодавства, умови здійснення упорядкування законодавства як

окремого напрямку нормативної діяльності органів публічної влади.

Загальнонаукові методи: сходження від абстрактного до конкретного – застосовано, зокрема, в процесі структурного формування змісту роботи, для дослідження поняття юридичної норми тощо; формально-логічний метод використано в процесі з'ясування техніко-юридичних способів упорядкування законодавства; системно-структурний метод використано при здійсненні аналізу законодавства в якості необхідної складової правової системи; функціональний метод застосовано для дослідження упорядкування законодавства як одного із видів юридичної діяльності. Спеціально-наукові методи: юридико-догматичний метод – використано при аналізі законодавчого регулювання упорядкування законодавства; порівняльно-правовий метод застосовано при розгляді зарубіжного досвіду здійснення упорядкування законодавства та особливостей його правового регулювання; лінгвістичний метод – вжито при з'ясуванні термінологічного значення низки відповідних термінів («упорядкування», «законодавство» тощо); прогностичний метод став у нагоді при виробленні рекомендацій стосовно практичної реалізації упорядкування законодавства як окремого напрямку нормативної діяльності органів публічної влади в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній юридичній науці визначено теоретико-методологічні основи пізнання поняття «упорядкування законодавства», сформульовано авторське визначення вказаного поняття і його видів, охарактеризовано організаційно-управлінські та техніко-юридичні аспекти упорядкування вітчизняного законодавства.

Наукову новизну роботи, а також особистий внесок автора характеризують положення, висновки і пропозиції, в яких, зокрема:

уперше:

- визначено методологію дослідження наукового поняття «упорядкування законодавства» на основі діяльнісного підходу, згідно з яким воно розглядається як різновид юридичної діяльності стосовно удосконалення законодавства, яке (законодавство) виступає в якості специфічного об'єкта цієї діяльності;

- обґрунтовано співвідношення поняття законодавства, в розумінні його як об'єкта юридичної діяльності, з видовим поняттям «юридичне право» – на відміну від традиційного для юридичної науки співвідношення поняття «законодавство» з поняттями «право» та/або «позитивне право» в контексті певного праворозуміння;

- охарактеризовано «системність» і «упорядкованість» законодавства як такі властивості відповідно змісту і форми останнього, виходячи з яких визначається специфіка юридичної діяльності щодо створення та змінення законодавства;

- висвітлено поняття «законодавство» з точки зору його кількісної та якісної визначеності, пов'язуючи їх відповідно з однорідністю предмета нормативно-правового акта та з оціночною категорією доброякісності законодавства, тобто його придатністю адекватно регулювати суспільні відносини для встановлення й підтримання необхідного правового порядку в суспільстві;

- надано авторське визначення поняття «упорядкування законодавства» – як юридичної нормотворчої діяльності держави стосовно змінення законодавства,

спрямованої на досягнення формальної впорядкованості законодавства без зміни його нормативного змісту;

- доведено, що класифікаційною ознакою для видового поділу поняття «упорядкування законодавства» є особливості нормотворчого процесу, в якому здійснюється упорядкування законодавства. Видами останнього визначено 1) упорядкування законодавства на рівні законодавчих актів та 2) упорядкування законодавства на рівні підзаконних нормативно-правових актів;

- запропоновано виокремлювати діяльність з упорядкування законодавства як самостійний напрям державної правової політики, в тому числі в процесі здійснення відповідних правових реформ;

удосконалено:

- визначення поняття законодавства через систему «джерел права», в яких юридичні норми отримують об'єктивне існування у формі «позитивного права», щодо техніко-юридичного аспекту втілення юридичних норм у нормативні акти;

- розуміння законодавства як способу вираження юридичних норм у формі нормативно-правових актів, тобто управлінських рішень органів публічної влади нормативного характеру на загальному рівні (законодавчі акти) та особливому рівні (підзаконні нормативно-правові акти);

- трактування законодавства з точки зору діалектичних категорій «зміст» і «форма», згідно з яким зміст законодавства становить система юридичних норм, втілених у законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, а форму законодавства складає ієрархічна сукупність нормативно-правових актів, в яких нормативний зміст виражається текстуально у вигляді положень (приписів) цих актів згідно з правилами юридичної техніки;

дістали подальшого розвитку:

- уявлення про юридичну норму як різновид правової норми, специфіка якої полягає у її санкціонуванні державою, на відміну від санкціонування правових норм іншими суб'єктами (корпоративно-правові норми, норми звичаєвого права, договірні норми, тощо).

- розуміння структури юридичної норми та специфіки зовнішнього виразу її структурних складових у текстах нормативно-правових актів, відповідно до якого норма права розглядається як процес необхідності в єдності трьох його моментів та відповідній структурній єдності елементів норми – гіпотези, диспозиції й санкції, яка (єдність) виражається у роз'єднаності приписів багатьох нормативних актів різного рівня та юридичної сили;

- поняття «галузь законодавства» та «інститут законодавства» щодо того, що галузь законодавства є систематизованою сукупністю нормативно-правових актів, об'єднаних навколо і на основі базового (конституюючого) права суб'єкта, а інститут законодавства утворюють положення нормативно-правових актів, які складають відповідний правовий інститут як систему правових норм, регулюючих конкретний суспільний інститут;

- положення стосовно визначення поняття юридичної діяльності, зокрема такого її специфічного різновиду, яким є упорядковуюча нормотворча діяльність, розуміння цієї діяльності з точки зору праксеології права, тобто характеристики її

з боку структурних складових, до яких належать: суб'єкт, об'єкт, предмет, спосіб здійснення (засоби і власне процес діяльності, тобто дії суб'єкта), мета діяльності, а також досягнутий результат;

- визначення таких різновидів діяльності з удосконалення законодавства як ревізія, уніфікація та консолідація, які запропоновано розглядати в якості техніко-юридичних способів упорядкування законодавства;

- методологічні та методичні аспекти забезпечення процесу упорядкування законодавства, зокрема, щодо формування правової політики та визначення в ній упорядкування законодавства як необхідного етапу удосконалення законодавства, стосовно організаційно-управлінських передумов упорядкування законодавства, якими зумовлюється рішення про здійснення упорядкування законодавства та які впливають на вибір техніко-юридичного способу його реалізації, тощо. Зокрема, однією з таких передумов є наявність достовірної інформації про законодавство, яка забезпечується діяльністю з його обліку та інкорпорації.

Практичне значення одержаних результатів визначається науковою новизною дослідження, сформульованими за його результатами висновками та пропозиціями і зводиться до того, що отримані теоретичні положення і висновки, а також пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері* – для врахування в теоретико-правових, а також галузевих наукових дослідженнях фундаментального і прикладного характеру з проблематики законодавства, юридичної діяльності тощо;

- у нормотворчій та правозастосовній діяльності* – для вдосконалення техніки і практики юридичної діяльності з вироблення та прийняття нормативно-правових актів, розвитку упорядкування законодавства як самостійного напрямку удосконалення вітчизняного законодавства та підвищення його якості, що сприяє ефективному застосуванню правоположень суб'єктами правовідносин;

- у навчальному процесі* – при підготовці підручників і навчальних посібників з теорії права та інших юридичних дисциплін, а також у процесі викладання відповідних навчальних курсів;

- у правовиховній та правозахисній діяльності* – для підвищення рівня знань про чинне законодавство і правової культури владних суб'єктів та населення.

Основні результати дисертаційного дослідження впроваджені в робочі програми та навчально-методичні матеріали із дисциплін «Теорія права», «Теорія держави і права», «Нормотворча діяльність» та «Нормотворча діяльність у публічному управлінні», які викладаються дисертанткою по кафедрі теорії та історії права Юридичного інституту за різними бакалаврськими та магістерськими програмами (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Риндюк Віри Іванівни на тему «Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти», поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень в науково-педагогічну діяльність Університету від 08.06.2021 р. № 01/13-462).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, підготовленою з урахуванням новітніх здобутків теорії права і

держави. Сформульовані в роботі ідеї, положення, висновки і пропозиції, якими визначається її наукова новизна, обґрунтовані особистими напрацюваннями та розробками, є результатом власних досліджень здобувача. При використанні праць інших учених для аргументації окремих положень дослідження обов'язково вказано посилання на відповідні праці. У співавторстві підготовлено та опубліковано статтю: Риндюк В.І., Гришко О.М. Облік законодавства як діяльність з упорядкування інформації про законодавство. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 145-150. Особистий внесок автора становить 1/2 обсягу цієї статті й полягає у концептуальному обґрунтуванні поняття обліку законодавства, як діяльності, об'єктом якої є інформація про законодавство, а не безпосередньо саме законодавство. У співавторстві підготовлено та опубліковано статтю: Vira Ryndiuk, Oksana Gryshko. Clarification of meaning of concept of "consolidation of legislation". *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3 (volume 2). P. 119-123. Особистий внесок автора становить 1/2 обсягу цієї статті й полягає в визначенні загальних підходів до з'ясування змісту поняття консолідації законодавства. Також, у співавторстві підготовлено та опубліковано статтю: Шульженко Ф.П., Риндюк В.І. Упорядкування національного законодавства як одне з пріоритетних завдань правової політики України. *Юридична Україна*. 2021. № 4. С. 6-13. Особистий внесок автора становить 1/2 обсягу цієї статті й полягає у теоретичному визначенні поняття упорядкування законодавства.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, а також були оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах: V Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми правової системи України» (м. Київ, 28 листопада 2013 р.; тези опубліковано); міжнародна наукова конференція «Юридична наука та практика у третьому тисячолітті» (м. Кошице, Словацька Республіка, 27-28 лютого 2015 р.; тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція, присвячена 20-річчю Конституції України «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Запоріжжя, 23-24 червня 2016 р.; тези опубліковано); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування» (м. Львів, 24-25 листопада 2016 р.; тези опубліковано); науковий семінар «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування» (м. Дніпро, 9 грудня 2016 р.; тези опубліковано); Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 10-річчю Інституту управління та права ЗНТУ «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів» (м. Запоріжжя, 20 травня 2017 р.; тези опубліковано); III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів» (м. Запоріжжя, 28 березня 2018 р.; тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція «Актуальні теоретичні та практичні проблеми наближення законодавства України до права Європейського Союзу» (м. Київ, 15 березня 2019 року; тези опубліковано);

міжнародна науково-практична конференція «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин» (м. Харків, 4–5 жовтня 2019 р.; тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція «Наближення законодавства України до права Європейського Союзу в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» (м. Київ, 9 грудня 2019 р.; тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 19–20 червня 2020 р.; тези опубліковано); міжнародна науково-практична конференція «Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності» (м. Харків, 2–3 квітня 2021 р.; тези опубліковано).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені в 40 наукових працях, зокрема, в двох індивідуальних монографіях, двох підрозділах у колективних монографіях, у 18 статтях, опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, 6 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав з юридичних наук, з яких 10 включені до міжнародних наукометричних баз даних, а також у 12 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях та семінарах.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, які поділені на вісімнадцять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. **Загальний обсяг дисертації** становить 447 сторінок, із них 393 сторінок - основного тексту. Список використаних джерел налічує 421 найменування на 43 сторінках. Додатки викладено на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, характеризується ступінь наукової розробки проблеми, її зв'язок із науковими програмами, планами і темами, зазначаються мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, а також методологія дослідження, визначається наукова новизна одержаних результатів, особистий внесок автора і практичне значення роботи, наводяться дані про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Упорядкування законодавства: методологічні основи дослідження поняття» складається із чотирьох підрозділів.

Підрозділ 1.1 «Упорядкування законодавства як предмет дослідження юридичної науки» присвячено аналізу стану дослідження поняття «упорядкування законодавства» в юридичній науці, формуванню методологічних підходів до його пізнання, розгляду поняття законодавства в контексті розуміння права та в якості об'єкта упорядкування.

Вказується, що поняття «упорядкування законодавства» використовуються в юридичній літературі та практиці як самоочевидне, про нього переважно згадується в контексті інших предметів розгляду. Упорядкування законодавства як різновид діяльності, об'єктом якої є законодавство, не розглядається в теорії права

в якості самостійного предмета дослідження. Разом з тим, в юридичній літературі, коли йдеться про діяльність, об'єктом якої є законодавство, використовується цілий ряд термінів, подібних за їх значенням до терміну «упорядкування законодавства». Такими термінами є «розвиток», «удосконалення», «новелізація», «реформування», «модернізація», «систематизація», «облік», «інвентаризація», «інкорпорація», «консолідація», «кодифікація», «ревізія», «уніфікація», «стандартизація», «гармонізація», «адаптація», «аккультурація» (законодавства) тощо. Проаналізовано дефініції цих термінів і зроблено висновок, що вони містять взаємні суперечності і не дають можливості встановити більш–менш чітке співвідношення між ними, визначити необхідні їх взаємозв'язки та з'ясувати особливості кожного з тих понять, які позначаються даними термінами.

Відзначено, що поняття, які позначають різні види діяльності, об'єктом якої є законодавство, мають бути порівняльними, тобто в них має бути загальне, дещо спільне, що дозволяє їх порівнювати - єдине родове поняття, через яке можна визначити всі інші різновиди діяльності, об'єктом яких є законодавство, встановивши видові ознаки кожного з різновидів цієї діяльності, зокрема, діяльності з упорядкування законодавства. Зроблено висновок, що визначення наукового поняття «упорядкування законодавства», як різновиду діяльності, об'єктом якої є законодавство, пов'язано передусім з проблемами методологічного характеру, відсутністю чіткої наукової методології пізнання зазначеного феномена. Визначення спільного родового поняття для всіх видів діяльності, об'єктом якої є законодавство, вирішує методологічне питання формулювання поняття «упорядкування законодавства».

У підрозділі 1.2 *«Методологічні підходи до пізнання феномена упорядкування законодавства»* вирішується методологічне питання формулювання поняття «упорядкування законодавства» шляхом встановлення єдиного спільного родового поняття для всіх видів діяльності, об'єктом якої є законодавство, та визначення специфічної видової ознаки упорядкування законодавства.

Зіставлення згаданих вище термінів, що позначають певну діяльність щодо такого об'єкта як законодавство, дало можливість зробити наступні висновки. Одна група термінів («облік», «інвентаризація» та «інкорпорація») позначає види діяльності не пов'язані прямо з якими-небудь змінами законодавства, а друга група - види діяльності під час якої законодавство зазнає різного роду змін. Найбільш широким з термінів другої групи, пов'язаних безпосередньо із змінами самого законодавства, є «розвиток» у значенні прогресивної або регресивної зміни законодавства. Удосконаленням законодавства є діяльність, пов'язана з будь-якими змінам законодавства, спрямованими на покращення, поліпшення його стану, тобто прогресивний розвиток.

Встановлено, що єдиним спільним родовим поняттям щодо понять, «упорядкування законодавства», «систематизації законодавства» та ін., віднесених до другої групи, є «удосконалення» законодавства». Визначення поняття «упорядкування» необхідно здійснювати через родові поняття «удосконалення» з виділенням його відповідної видової специфіки. Поняття упорядкування

законодавства відповідає удосконаленню законодавства в аспекті його приведення до певного порядку, а систематизації законодавства – удосконалення законодавства шляхом приведення його до певної системи. Відповідно, видова специфіка «упорядкування» та «систематизації» законодавства пов'язується з поняттями «порядок» та «система» відповідно. Порядком є відповідність стану законодавства певним вимогам, правилам тощо, що визначають цей порядок. Основними ознаками системи є цілісність, структурованість та взаємозв'язки складових елементів.

Зроблено висновок, що у найбільш загальному вигляді упорядкування законодавства уявляється як діяльність з удосконалення законодавства, спрямована на приведення законодавства до певного порядку, тобто досягнення стану впорядкованості законодавства. Відповідно, саме об'єкт діяльності, тобто законодавство, визначає особливості того чи іншого різновиду діяльності, пов'язаної із законодавством. Специфіку понять, зокрема, «упорядкування законодавства» та «систематизація законодавства» зумовлюють відповідні властивості об'єкта, тобто самого законодавства, яке упорядковується чи систематизується відповідно. Визначення специфічних ознак діяльності з упорядкування законодавства, як одного із різновидів діяльності з удосконалення законодавства, потребує дослідження властивостей такого об'єкта, яким є законодавство.

Підрозділ 1.3 «Проблеми трактування поняття “законодавство” в контексті розуміння права» присвячено з'ясуванню поняття законодавства.

Зазначено, що обсяг поняття законодавства не має однозначної визначеності у юридичній науці та практиці. Сучасний рівень розробки цієї проблеми вказує на те, що «законодавство» розглядається як різна сукупність (система) законів, інших нормативно–правових актів або й інших джерел права. Основна дискусія відбувається навколо питання: які саме нормативно–правові акти або й інші джерела права включати до цього поняття, а які ні.

Наголошено, що спільною ключовою ознакою нормативно–правових актів (та всіх інших джерел права), що об'єднує їх у законодавство, є нормативність, тобто всі джерела права є зовнішньою формою виразу норм права. Норма права знаходить свій зовнішній вираз в таких джерелах права як нормативно–правовий акт, нормативно–правовий договір, правовий прецедент та правовий звичай. Оскільки, термін «законодавство» походить від слова «закон», а «закон» належить до нормативно-правових актів та є основним з них, то термін «законодавство» слід пов'язувати саме з нормативно-правовими актами. Необхідно взяти до уваги і словотвірне значення слова «законодавство» як збірного іменника, що виражає сукупність (множинність) законів, які сприймаються як одне ціле. При цьому, поняття закону в сфері права використовується у широкому розумінні для позначення всіх нормативно–правові акти, та вузькому, власному його розумінні – для позначення нормативно–правові акти вищої юридичної сили. Отже, серед джерел права слід виокремити законодавство як сукупність нормативно-правових актів.

Зазначено, що ключового значення для визначення змісту поняття «законодавство» набуває уявлення про норму права. Визначальним для розуміння норми права є той чи інший тип праворозуміння, які склалися у юридичній науці (природно-правовий, позитивістський чи соціологічний). Традиційно, в теорії права поняття норми права визначається в контексті позитивізму як загальнообов'язкове правило поведінки, що формально визначене (встановлене чи санкціоноване) та забезпечене державою. Разом з тим, стверджується, що існує значна за обсягом група норм права, що не містять правила поведінки (так звані, спеціалізовані (нетипові) норми). Основною відмінністю в розумінні норми права в позитивістських та соціологічних концепціях права є те, що перша розглядає норму права як правило поведінки існування якого пов'язане виключно з державною владою, а друга - як правило поведінки суб'єктів, що може бути забезпечене, крім держави, і іншою силою (певним колективом, індивідом тощо). В останньому випадку, так звана, державно-правова (юридична) норма є одним із різновидів норм права.

Дане дослідження базується на діалектичній теорії права, в якій норма права розглядається як процес необхідності. Так, норма права є один із різновидів соціальних норм - правил поведінки людей у взаємних відносинах між собою, виконання яких забезпечується певним авторитетом (внутрішнім або зовнішнім). Спілкування суб'єктів між собою включає не тільки спілкування реального суб'єкта з іншим реальним суб'єктом, а й спілкування реального суб'єкта з самим собою (самоспілкування) або з уявними суб'єктами. Цим і визначаються різні способи зобов'язування суб'єктів спілкування, відмінність способів їх санкціонування, різне нормативне вираження даних правил, а отже і відповідний поділ соціальних норм на види. Предмет норм права охоплюють лише правила поведінки реальних учасників спілкування між собою, в яких один із учасників виступає як суб'єкт домагання, а інший - як суб'єкт задоволення цього домагання. Ці правила поведінки стають нормами права шляхом визнання їх необхідними (обов'язковими) певним зовнішнім владним суб'єктом в результаті його специфічної управлінської санкціонуючої діяльності. Формулювання публічною владою в результаті нормотворчої діяльності правила поведінки як юридичної норми, тобто його закріплення в офіційному юридичному документі, означає визнання його необхідним (обов'язковим) і тому забезпеченим санкцією держави та зумовлює появу законодавства.

Зроблено висновок, що законодавство є тільки однієї із форм (особливою формою) зовнішнього виразу норм права, тих норм права, які визнані необхідними (санкціоновані) саме публічною владою як владним суб'єктом, тобто тих норм прав, які стали юридичними нормами. Відповідно, логічно розрізняти норми права та юридичні норми - норми права, які санкціоновані публічною владою. Наприклад, при такому підході, корпоративні норми слід також розуміти як норми права, що є правилами спілкування реальних суб'єктів між собою, санкціонованими відповідними зовнішнім владним авторитетом (різноманітними корпораціями - підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями і т.п.) та зовнішньо вираженими в корпоративних актах. Іншими словами, законодавство

є способом зовнішнього виразу одного із видів права, а саме юридичного (позитивного) писаного (зафіксованого в письмовій формі в текстах нормативно-правових актів) права. Відповідно, співвідношення законодавства з правом слід розглядати не у його зв'язку з поняттям права взагалі, а у його зв'язку з конкретним видом права – юридичним (позитивним) правом як сукупністю юридичних норм встановлених публічною владою.

В *підрозділі 1.4 «Законодавство як об'єкт упорядкування (методологічний аспект дослідження)»* зазначається, що розуміння законодавства як форми існування юридичних норм, далі зумовлює дослідження структури юридичної норми та особливостей зовнішнього вираження її структурних складових в текстах нормативно-правових актів. В юридичній науці існує два основних підходи до розуміння структури норм права – «трьохелементний» та «двохелементний». Прибічники «трьохелементної» структури норми права розглядають так звану логічну норму, яка складається з трьох елементів (гіпотези, диспозиції та санкції), що може бути виражена за формулою «якщо – то – інакше». Для того, щоб сконструювати саму логічну норму в повному обсязі, її необхідно «зібрати» з ряду нормативно-правових приписів, що розміщені в одній або різних структурних складових тексту одного або декількох нормативно-правових актів. У зв'язку з цим, у юридичній науці розглядається питання про співвідношення норми права та нормативно-правового припису. В одних випадках норма права (її гіпотеза, диспозиція та санкція) співпадає з нормативно-правовим приписом, а в інших випадках - розкидана по різних нормативно-правових приписах одного або різних нормативно-правових актів. При зазначеному підході, зокрема, невирішеним залишається питання про те, чим визначається зв'язок між нормативно-правовими приписами нормативно-правових актів (одного або різних), в яких ця норма права має свій зовнішній вираз. Прибічники «двохелементного» підходу обґрунтовують свою позицію існуванням спеціалізованих (нетипових, нестандартних) норм права - норм-принципів, норм-деклараций, норм-дефініцій, колізійних норми та ін., які мають двухелементну внутрішню будову, що текстуально підтверджується у законодавстві, та пропонують їх називати нормативно-правовими приписами.

Наголошено, що проблема поняття та структури юридичної норми має методологічний характер, оскільки переважно всі дослідження здійснюються за допомогою формальної логіки. Діалектична теорія права обґрунтовує «трьохелементну» структуру юридичної норми на основі діалектичного методу як процес необхідності. Владний суб'єкт через форму норми визнає те чи інше правило поведінки як необхідне, а отже ця форма як процес необхідності містить у собі: умови у визначенні тих чи інших правил поведінки (гіпотеза норми); предмет, тобто саме правило поведінки, що виражене через співвідношення суб'єктного права та юридичного обов'язку (диспозиція норми); та санкціонуюча діяльність владного суб'єкта, що є способом забезпечення реалізації суб'єктних прав шляхом виконання відповідних юридичних обов'язків (санкція норми). Втілення правила поведінки в нормативній формі юридичної норми - як єдності гіпотези, диспозиції і санкції - здійснюється в процесі санкціонуючої

(нормотворчої) діяльності владного суб'єкта, а результатом цієї діяльності є відповідне управлінське рішення владного суб'єкта (нормативно-правовий акт) в якому і знаходять свій зовнішній вираз юридична норма.

Стверджується, що нормативно-правовий акт, як результат нормотворчої діяльності суб'єктів владних повноважень, завжди є формою їх управлінського рішення, що містить юридичні норми. Різні нормативно-правові акти походять від різних суб'єктів нормотворчості, а отже володіють різною юридичною силою, що залежить від обсягу владних повноважень відповідного суб'єкта нормотворчості та виявляється в ієрархії нормативно-правових актів. З точки зору діалектичної логіки, одна й та сама юридична норма (її гіпотеза, диспозиція та санкція) має знайти свій зовнішній вираз в нормативно-правових актах на різних рівнях, тобто на рівнях загального, особливого та одиничного. Одна й та ж юридична норма на загальному рівні виражається в нормативно-правових актах, що мають вищу юридичну силу, тобто в конституції та законах, а на особливому рівні конкретизується (деталізується) в нормативно-правових актах, що мають нижчу юридичну силу ніж конституція та закони, тобто це сфера підзаконних нормативно-правових актів. На одиничному рівні юридична норма втілюється в правозастосовчих актах. Зокрема, відповідно до п. 1. ч. 1 ст. 92 Конституції України права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина визначаються виключно законами України. Відповідно до п. 22. ч. 1 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. Таким чином, диспозиція та санкція юридичної норми, тобто права та обов'язки суб'єктів правовідносин, а також юридична відповідальність, на загальному рівні завжди мають визначатися в нормативно-правових актах найвищої та вищої юридичної сили, тобто в Конституції України та законах України.

Зроблено висновок, що законодавство, як об'єкт упорядкування, належить розглядати як спосіб зовнішнього виразу юридичних норм в нормативно-правових актах на загальному (в законодавчих актах) та особливому (в підзаконних нормативно-правових актах) рівні. Відповідно, поняття законодавство можна визначати на загальному рівні як сукупність законодавчих актів (нормативно-правових актів вищої юридичної сили), та особливому рівні як сукупність законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів. Саме такий підхід може бути покладений і в основу вирішення дискусії щодо розуміння поняття «законодавство». Адже, розглядаючи законодавство у вузькому, широкому, традиційному, компромісному і т.д. розумінні, невизначеним залишається єдиний критерій, за яким ті чи інші нормативно-правові акти слід відносити або не відносити до поняття «законодавство». Розглядаючи законодавство як спосіб існування норм права в нормативно-правових актах на загальному та особливому рівні, такий критерій є чітко визначеним – це юридична сила того чи іншого нормативно-правового акта, що визначається рівнем публічно-владного суб'єкта нормотворчості.

Розділ 2 «Визначення законодавства в контексті правової системи» складається із чотирьох підрозділів, в яких феномен законодавства розглядається в сенсі його місця і значення в правовій системі, а також в аспекті його змісту та форми, якісної та кількісної характеристик, властивості системності, досліджено поняття упорядкованості законодавства в контексті його упорядкування.

В *підрозділі 2.1 «Законодавство – необхідна складова правової системи»* зазначається, що законодавство, як специфічна форма виразу певного нормативного масиву, є однією із складових усього нормативного масиву правової системи та знаходиться у різноманітних взаємозв'язках з іншими складовими правової системи. В традиційній теорії права поняття “правова система” є найбільш широкою за змістом теоретичною конструкцією, що має комплексний узагальнюючий характер та включає у себе всі правові явища (зокрема, і законодавство), які перебувають у різноманітних взаємозв'язках між собою. Будова правової системи складається з підсистем, виражених через власні компоненти: інституційна, нормативна, доктринальна, функціональна, результативна. В галузевих юридичних науках досить часто спостерігається синонімічне використання термінів «правова система» та «система права» як сукупності норм права.

Індивідуальні особливості тієї чи іншої правової системи, яка утворена та функціонує в межах тієї чи іншої держави, виражаються поняттям «національна правова система». Законодавство України є однією із форм зовнішнього виразу нормативної складової національної правової системи (норм права); такою основною специфічною формою, яка організовує зміст юридичного писаного права в національній правовій системі. Іншими формами зовнішнього виразу норм права в національній правовій системі є нормативно-правові договори (як міжнародні так і внутрішньодержавні) та судовий прецедент (рішення Європейського суду з прав людини відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р.). Додатковий характер має правовий звичай. Однак, типовим для сучасної правової системи України є не посилення на звичай, а закріплення самого звичаю в законі, тобто пряме перетворення його в норму, встановлену законодавчим актом.

Відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Згода України на обов'язковість для неї міжнародного договору може надаватися шляхом ратифікації. Ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом прийняття закону про ратифікацію, невід'ємною частиною якого є текст міжнародного договору (ст.ст. 8, 9 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р.). Це ще раз підтверджує, правильність розуміння поняття «законодавство» як ієрархічної сукупності нормативно-правових актів публічно владних суб'єктів, в тому числі і законів про ратифікацію міжнародних договорів, невід'ємною частиною яких є текст відповідного міжнародного договору. Законодавство України як специфічна основна форма зовнішнього виразу норм права національної правової системи є

ієрархічною сукупністю нормативно-правових актів суб'єктів публічно владних повноважень та міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України.

У юридичній науці національна правова система України ідентифікується з романо-германською правовою сім'єю. Ознаки, які визначають романо-германську правову сім'ю, переважно стосуються нормативної складової правової системи та основної форми її зовнішнього офіційного виразу (нормативно-правового акта). Ці ознаки визначають і відповідні властивості законодавства, а саме: наявність як ієрархічної (вертикальної), так і галузевої (горизонтальної) будови законодавства, а також його кодифікований, консолідований, систематизований, упорядкований і уніфікований характер. Зазначені властивості законодавства обумовлюють і відповідні напрями (види) нормотворчої діяльності органів публічної влади.

Законодавство України як необхідна складова національної правової системи перебуває у взаємозв'язках з іншими складовими національної правової системи. Взаємозв'язок законодавства з інституціональною (суб'єктною) складовою правової системи, виявляється в тому, що законодавство є результатом діяльності суб'єктів права (органів публічної влади). Норми права знаходять свій зовнішній вираз та офіційне закріплення в нормативно-правових актах в результаті нормотворчої діяльності владних суб'єктів, що відображає взаємозв'язок законодавства з функціональною складовою правової системи. Взаємозв'язок законодавства з ідеологічною складовою правової системи, виявляється, в першу чергу, в її впливі на зміст норм права. Кінцевою метою нормотворчої діяльності, в результаті якої виробляється законодавство, є встановлення належного правопорядку в суспільстві, що відображає взаємозв'язок законодавства з результативною складовою правової системи.

В сучасному світі правову систему мають не тільки окремі держави (національні правові системи), а й різноманітні державні та наддержавні утворення (міждержавні, наднаціональні, міжнародні тощо правові системи), дія яких поширюється на політичні об'єднання держав. Міждержавні правові системи, їх нормативні складові (правові принципи та норми права, а також їх зовнішня форма виразу (джерела права)) здійснюють відповідний вплив на національне законодавство. Процес зближення законодавства України з правом Європейського Союзу відбувається в межах адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

У підрозділі 2.2 «Зміст і форма у понятті «законодавство». Якісні та кількісні характеристики законодавства» законодавство розглянуто з точки зору таких парних категорій діалектики як зміст та форма, якість та кількість.

Стверджується, що змістом законодавства є система юридичних норм, закріплених у нормативно-правових актах органів і посадових осіб публічної влади, а формою законодавства є ієрархічна сукупність нормативно-правових актів органів та посадових осіб публічної влади, в яких отримують свій зовнішній текстуальний вираз ця система юридичних норм, та форма яких чітко визначена законодавством. Формою законодавства є наступна ієрархічна сукупність

нормативно-правових актів: 1) Конституція України та конституційні закони (закони про внесення змін в Конституцію України); 2) міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України (закони України про ратифікацію міжнародних договорів); 3) закони України; 4) укази Президента України нормативного характеру; 5) постанови Верховної Ради України нормативного характеру; 6) постанови Кабінету Міністрів України; 7) накази міністерств нормативного характеру, які пройшли державну реєстрацію у Міністерстві юстиції України; 8) розпорядження голів і накази керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій нормативного характеру, які пройшли державну реєстрацію у відповідних органах юстиції; 9) рішення нормативного характеру органів місцевого самоврядування. Також, до законодавства варто віднести рішення нормативного характеру, які можуть бути прийняті безпосередньо народом або територіальною громадою в результаті всеукраїнського або місцевого референдуму.

Кількість - це зовнішня визначеність явища, характерною формою вираження якої є число – оптимальна кількість нормативно-правових актів, необхідна для забезпечення належної якості законодавства. Кожний нормативно-правовий акт повинен мати свій чітко визначений предмет -однорідні правовідносини (їх частина, сторона тощо), які виникають при реалізації суб'єктивного права та виконанні юридичного обов'язку, визначених диспозицією норми права. З теоретичної точки зору можна було б рекомендувати намагатися дотримуватися правила: один предмет – один нормативно-правовий акт, прийнятий відповідним суб'єктом нормотворчості (одні й ті ж однорідні суспільні відносини можуть регулюватися на загальному рівні нормативно-правовим актом вищої юридичної сили, і конкретизуватися, деталізуватися нормативно-правовими актами, що мають меншу юридичну силу). Разом з тим, реальні суспільні відносини набагато складніші, один і той же предмет може мати різні аспекти правового регулювання, і тоді, навпаки, укрупнення нормативно-правового акта, намагання охопити одним нормативно-правовим актом всі аспекти його предмета, може призвести до невиправданої громіздкості нормативно-правового акта та значно ускладнити його застосування на практиці.

Якість законодавства (у юридичній літературі зустрічається використання терміна «good quality of law» (англійською), «доброкачественность закона» (російською), що українською можна перекласти як «доброякісність») характеризує його внутрішню істотну визначеність, що становить його специфіку, є оціночною категорією та проявляється через певну сукупність властивостей (соціальних та юридичних), яким має відповідати якісне законодавство. Саме під кутом зору доброякісності як ступеня якості, придатності законодавства для врегулювання суспільних відносин відповідно до визначеної мети, для встановлення належного правопорядку в суспільстві, для реалізації правом його основних функцій (регулятивної та охоронної) розглядається поняття якості законодавства у юридичній літературі. Невирішеним аспектом проблеми, що досліджується, є відсутність чіткого встановленого переліку властивостей (ознак), вимог (критеріїв), яким має відповідати якісне законодавство (щодо змісту та

форми). Науковцями називається досить широкий та розмитий спектр різних критеріїв, на основі яких слід оцінювати якість законодавства щодо його змісту та форми. Стверджується, що критерієм соціального аспекту якості законодавства слід вважати відповідність змісту законодавства реаліям суспільного життя (соціальним, економічним, політичним тощо) та принципам права, тобто соціальну адекватність змісту законодавства та його відповідність принципам права. Критерієм оцінки юридичного аспекту якості законодавства є відповідність законодавства вимогам нормотворчої техніки.

Підрозділ 2.3 «Системність законодавства як об'єкта упорядкування» присвячено з'ясуванню змісту такої властивості законодавства як системність. Зазначається, що така ознака законодавства як системність має визначатися, виходячи з розуміння поняття системи та відмінності її від порядку, а отже відмінності від поняття упорядкованості законодавства. В основі діяльності з систематизації законодавства (приведення законодавства до стану системності) та упорядкування законодавства (приведення законодавства до стану упорядкованості), лежать різні логічні операції: поділу понять (поділу цілого на частини) та класифікації понять відповідно. Системність законодавства, як форми зовнішнього виразу юридичних норм, обумовлена системністю юридичного (позитивного) права як змістом законодавства, а отже є властивістю змісту законодавства. В теорії права традиційно виокремлюється горизонтальна (галузева) будова законодавства (за галузями права), яка є відображенням системи права (сукупності норм права, що згруповані у такі відносно самостійні структурні утворення як галузі та інститути права).

Зазначено, що в юридичній науці триває пошук об'єктивних критеріїв розмежування системи права на галузі, оскільки при використанні таких традиційних критеріїв виділення галузей права як спільний предмет і метод правового регулювання, поняття «галузі права» виявилось розмитим та обезціненим. В контексті діяльності з упорядкування законодавства слід виходити із запропонованих діалектичною теорією права підходів щодо розуміння галузі та інституту права як таких, що на сьогоднішній день є найбільш обґрунтованими в юридичній науці та побудованими на основі використання діалектичного методу як базового методу наукового пізнання. Галузь права будується на основі узагальненого (родового) вихідного права, яке включає в себе певне коло вихідних прав та складає предмет юридичної норми (її диспозиції, тобто санкціонованих державою суб'єктивних прав та відповідних юридичних обов'язків). Змістовною основою правового інституту є суспільний інститут. Правовий інститут виступає як нормативно-юридичний спосіб визнання публічною владою в процесі нормотворчої діяльності необхідності того чи іншого суспільного інституту, його існування стає обов'язковим моментом правопорядку, і, відтак, забезпечене санкцією держави.

Запропоновано, враховуючи наведені підходи щодо розуміння галузі та інституту права, галузь законодавства, як форму зовнішнього виразу галузі права, розглядати як взаємопов'язану сукупність нормативно-правових актів, об'єднаних на основі спільного вихідного суб'єктивного права (предмета юридичної норми).

Інститут законодавства розглядати як взаємопов'язану сукупність нормативно-правових приписів нормативно-правових актів (або їх складових), що є формою зовнішнього вираження відповідного правового інституту (об'єктивною основою якого є той чи інший суспільний інститут). Суб'єктивне право, яке є основою формування галузі права, визначає і відповідну галузь законодавства. Наприклад, суб'єктивне конституційне право на освіту (визначає відповідну галузь законодавства про освіту (так зване освітнє право) і т.д. Кожне з «родових суб'єктивних прав» (наприклад, право на освіту) деталізується через ряд відповідних «однорідних суб'єктивних прав», утворюючи правові інститути, які, в свою чергу, і визначають відповідні інститути законодавства (наприклад, дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна освіта, професійна (професійно–технічна) освіта, фахову передвища освіта, вища освіта тощо).

При цьому, інститут законодавства в процесі нормотворчої діяльності органів публічної влади має будуватися враховуючи необхідність правового регулювання усіх сторін функціонування відповідного суспільного інституту, які потребують такого регулювання. Норми права регулюють суспільні відносини, в першу чергу, через правове регулювання відповідних суспільних інститутів, які склалися в конкретному суспільстві. В здійсненні правового регулювання певного суспільного інституту в тій чи іншій мірі може поєднуватись нормотворча діяльність як органів публічної влади, так і суб'єктів громадянського суспільства, або і міжнародних суб'єктів права. Норми права, інститути та галузі права, які утворюють систему права, знаходять своє відображення та офіційне закріплення в законодавстві тільки в тій частині, в якій вони визнаються публічною владою як необхідні, загальнообов'язкові, тобто забезпечуються у разі невідповідності поведінки суб'єктів правовідносин цим правилам можливістю застосування засобів державного примусу. Інші норми можуть знайти своє закріплення в нормативних актах інших суб'єктів права (наприклад, в корпоративному праві). Які саме норми права знаходять свій зовнішній вираз в законодавстві, залежить не стільки від змісту правила поведінки, скільки від нормативних рішень органів публічної влади в межах їх публічно-владних повноважень. Критерієм юридичного є забезпеченість правил поведінки силою державного примусу.

Зроблено висновок, що оскільки система права (як сукупність норм права, об'єднаних в галузі та інституту права) складає змістовну основу законодавства, то законодавство як одна із форм зовнішнього виразу норм права системно організовує їх зміст. Законодавство виступає як спосіб системної організації змісту юридичного (позитивного) права, надання юридичної сили (юридичного загальнообов'язкового значення) нормам права. Відповідно, системність законодавства слід розглядати як властивість змісту законодавства, яка полягає в тому, що законодавство є формою зовнішнього виразу юридичних норм організованих за галузями та інститутами законодавства.

У підрозділі 2.4 «Упорядкованість законодавства: критерії виміру» досліджується поняття упорядкованості законодавства як передумови діяльності по упорядкуванню законодавства.

Зазначається, що у юридичній науці така властивість як системність законодавства пов'язується не тільки з системністю права, а й з ієрархічністю сукупності нормативно-правових актів, які складають законодавство. Юридичні норми, які мають свій зовнішній вираз в законодавстві, набувають ієрархічної організованості через вертикальну (ієрархічну) будову законодавства, яка відображає ієрархічну систему суб'єктів нормотворчості, тобто форма законодавства ієрархічно організовує юридичне право (одна й та ж юридична норма виражена в нормативно-правових актах різної юридичної сили). Стверджується, що в цьому випадку до форми законодавства як ієрархічної підпорядкованості нормативно-правових актів органів публічної влади різної юридичної сили не зовсім коректно застосовувати термін «система», виходячи з філософського розуміння сутності останньої як організованої цілісності. Для характеристики організованості форми законодавства, тобто упорядкованості нормативно-правових актів, більш точним буде застосування терміну «систематика», який тлумачиться як бездоганний порядок у чомусь, упорядкованість предметів за певними критеріями, їх групування, класифікація тощо.

В формі законодавства, як сукупності нормативно-правових органів публічної влади актів, має існувати певний порядок, його складові (нормативно-правові акти та їх структурні елементи) мають бути організовані з дотриманням певного порядку. Упорядкованість законодавства (систематика законодавства) означає приведення до певного порядку складових форми законодавства (нормативно-правових актів та їх структурних елементів), а цей порядок, в свою чергу, визначається системністю змісту законодавства та ієрархічністю його форми, та виявляється в горизонтальній (галузевій) та вертикальній (ієрархічній) будові законодавства.

Юридична норма (її гіпотеза, диспозиція та санкція) - як первинний елемент системи юридичного (об'єктивного) права – має виражатися в тексті нормативно-правових актів через певну множину взаємопов'язаних нормативно-правових приписів як мінімальної мовно та логічно завершеної цілісної конструкції. В нормативно-правових приписах формулюється, мовно оформлюється частина складової юридичної норми. Одна й та сама юридична норма (її гіпотеза, диспозиція та санкція) має зовнішній вираз в законодавстві на різних ієрархічних рівнях (в нормативно-правових актах різної юридичної сили), а також в нормативно-правових актах (їх структурних складових), що відносяться до однієї чи різних галузей та інститутів законодавства. Для того щоб «зібрати» юридичну норму (її гіпотезу, диспозицію та санкцію) з нормативно-правових приписів нормативно-правових актів, її необхідно «збирати» як з нормативно-правових приписів розташованих на різних ієрархічних рівнях законодавства (конституційному, законодавчому, підзаконному), так і з нормативно-правових приписів розташованих на кожному із рівней законодавства, тобто «збирати» як із нормативно-правових приписів нормативно-правових актів «вертикально», так і «горизонтально». При цьому, нормативно-правові приписи, в яких знайшла свій зовнішній вираз одна й та сама юридична норма, вищого рівня будуть більш

абстрактними, а нормативно–правові приписи нижчого рівня більш конкретними, деталізованими. Таким чином, юридична норма «розгортається» в нормативно–правових актах різної юридичної сили.

Для прикладу візьмемо положення ст. 53: «Кожен має право на освіту». На рівні Конституції України ця норма права викладена в найбільш загальному, абстрактному вигляді. Диспозицією цієї норми у найбільш загальному, абстрактному вигляді є право кожного на освіту та обов’язок всіх інших суб’єктів права не перешкоджати, сприяти, гарантувати тощо реалізації права кожного на освіту. Гіпотезою цієї норма права у найбільш загальному, абстрактному вигляді є те, що кожний має право на освіту. Гіпотезою цієї норми є і інші конституційні положення, що стосуються прав і свобод людини взагалі, і, права на освіту, зокрема (ст. 21, ч. 2 ст. 22, ч.ч. 1–2 ст. 22 Конституції України та ін.). На наступному, законодавчому рівні ця конституційна загальна норма конкретизується (деталізується) через цілий ряд нормативно–правових приписів законодавчих актів, зокрема, в законах про освіту, про дошкільну освіту, про загальну середню освіту, про позашкільну освіту, про професійну (професійно–технічну) освіту, про фахову передвищу освіту, про вищу освіту тощо. Далі, відбувається подальша конкретизація нормативно–правових приписів законодавчих актів щодо права на освіту в підзаконних нормативно–правових актах органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Зроблено висновок, що упорядкованість законодавства (систематика законодавства) – це властивість форми законодавства, яка характеризується об’єднанням (класифікацією, групуванням, упорядкуванням) нормативно–правових приписів, в яких мовно виражаються частини складових юридичних норм, в відповідні взаємозв’язані складові законодавства (нормативно–правові акти та їх структурні елементи (розділи, глави, статті та ін.), галузі та інститути законодавства) за правилами, що обумовлені системністю змісту законодавства, ієрархічністю публічної влади, а також вимогами нормотворчої техніки. Елементи законодавства (нормативно–правові приписи, нормативно–правові акти та їх структурні складові) класифікуючись (об’єднуючись) в межах галузей та інститутів законодавства утворюють горизонтальну (галузову) будову законодавства, а нормативно–правові приписи групуючись в межах нормативно–правових актів різної юридичної сили утворюють ієрархічну (вертикальну) будову законодавства. При цьому, нормативно–правові акти органів публічної влади повинні мати юридичну форму визначену чинним законодавством для таких рішень (закон, указ, постанова, наказ тощо).

Розділ 3 «ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ УПОРЯДКУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА» складається із трьох підрозділів, в яких упорядкування законодавства розглянуто як юридична діяльність, сформульовано загальне поняття упорядкування законодавства та визначено його види.

В *підрозділі 3.1 «Упорядкування законодавства як юридична діяльність»* зазначається, що з точки зору праксеології, як науки про загальні закони людської діяльності, зокрема, праксеології права, упорядкування законодавства є, перш за все, певним різновидом діяльності пов’язаною з правом, з законодавством,

зокрема, зі зміною форми законодавства, з приведенням її до певного порядку. Вказується, що у юридичній літературі для позначення діяльності, пов'язаної з правом, використовується ряд термінів: «правова діяльність», «юридична діяльність», «юридично значуща діяльність», «діяльність у сфері права» тощо. Юридичну діяльність слід відрізнити від інших видів діяльності, пов'язаної з правом, та розуміти як специфічний вид соціальної діяльності суб'єктами якої є органи публічної влади (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), а змістом якої є реалізація їх публічно-владних повноважень, що виявляється в прийнятті обов'язкових рішень у формі правових актів та забезпеченні виконання цих рішень.

Упорядкування законодавства є різновидом юридичної нормотворчої діяльності. Нормотворчу діяльність слід розглядати як вид юридичної діяльності органів публічної влади, змістом якої є реалізація їх публічно-владних повноважень щодо прийняття загальнообов'язкових рішень у формі законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, тобто надання юридичним нормам офіційної форми нормативно-правових актів. Структурними елементами будь-якої діяльності є суб'єкт, об'єкт, предмет, засоби, способи (процес), досягнутий результат та особлива мета. Суб'єктами нормотворчої діяльності є органи публічної влади (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), об'єктом - зміст та форма законодавства, результатом – нормативно-правові акти, що надають законодавству нового стану (щодо змісту та/або форми), способом здійснення нормотворчої діяльності є нормотворча техніка, а метою – належний правопорядок в суспільстві, умовою встановлення якого є якісне та ефективне законодавство.

В межах діяльнісного підходу упорядкування законодавства слід розглядати як специфічний вид нормотворчої юридичної діяльності з вироблення законодавства, що здійснюється суб'єктами нормотворчості (органами публічної влади). Суб'єктами упорядкування законодавства є органи публічної влади наділені владними нормотворчими повноваженнями (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), об'єктом - форма законодавства, а предметом - стан упорядкованості законодавства. Результатом упорядкування законодавства будуть нормативно-правові акти, що переводять форму законодавства в новий упорядкований стан. Способом (засобами, прийомами, методами та процедурами) упорядкування законодавства є техніка упорядкування законодавства як вид нормотворчої техніки, а метою - належний правопорядок в суспільстві, однією із умовою встановлення якого є стан упорядкованості законодавства.

У *підрозділі 3.2 «Ознаки, зміст та загальне поняття упорядкування законодавства»* зазначено, що загальне поняття упорядкування законодавства може бути визначене через поняття юридичної нормотворчості з удосконалення законодавства як родове поняття з вказівкою на його видові особливості. За своїм змістом юридична нормотворча діяльність є діяльністю по виробленню юридичних норм, їх встановленню, зміні, скасуванню в формі рішень нормативного характеру органів публічної влади (нормативно-правових приписів законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів). Нормотворча

діяльність завжди буде пов'язана з певними змінами законодавства. Залежно від того, яких саме змін зазнає законодавство (що саме удосконалюється його зміст чи/або форма) можна говорити про удосконалення або тільки щодо змісту, або тільки щодо форми, або і до змісту і до форми одночасно.

У юридичній літературі досліджуючи специфіку змісту нормотворчої діяльності, характер змін законодавства використовують терміни види (в контексті нашого дослідження нас цікавить такий критерій класифікації видів нормотворчої діяльності як характер змін законодавства) або функції нормотворчої діяльності. Під функціями нормотворчості розуміють різні напрямки діяльності, пов'язаної зі встановленням, зміною або скасуванням норм права, створенням і розвитком законодавства. Називають наступні функції нормотворчості: первинного регулювання суспільних відносин (оновлення законодавства); вторинного регулювання суспільних відносин (удосконалення, модифікації законодавства, усунення недоліків правового регулювання); конкретизації існуючих правових норм, упорядкування та систематизації законодавства; усунення прогалин та колізій у законодавстві; дерегуляції суспільних відносин (припинення правового регулювання певних суспільних відносин шляхом скасування відповідних правових норм) тощо. Разом з тим, питання визначення особливостей кожного із напрямів правотворчої діяльності, їх співвідношення між собою майже не досліджується. Відсутній і чітко визначений критерій, за яким виокремлюють різні напрямки нормотворчості, тобто класифікують функції нормотворчої діяльності.

Стверджується, що розглядаючи види нормотворчої діяльності щодо удосконалення законодавства залежно від такого критерію як характер змін законодавства спрямованих на покращення, поліпшення його стану щодо змісту та/або форми, можна виокремити такі види нормотворчості як новелізація, упорядкування та систематизація. Новелізація законодавства є напрямом нормотворчості основним для якого є змістовне оновлення законодавства, нововведення в законодавстві. Новелізація може відбуватися як без зміни, так і зі зміною форми законодавства (абсолютно нові норми права отримують зовнішній вираз в законодавстві через абсолютно нову форму). Упорядкування законодавства є напрямом нормотворчості пов'язаним зі зміною тільки форми законодавства, її удосконаленням, та обумовлене потребою техніко-юридичного удосконалення законодавства. При упорядкуванні змінюється форма законодавства, а зміст правового регулювання суспільних відносин залишається незмінним. Упорядкування законодавства відбувається в межах наявних норм права (їх гіпотез, диспозицій та санкцій). В результаті законодавство отримує нову якість щодо форми, стає упорядкованим. Систематизація законодавства як вид нормотворчої діяльності є напрямом нормотворчості пов'язаним зі зміною як змісту, так і форми законодавства, тобто є удосконаленням як змісту так і форми законодавства. В результаті законодавство отримує нову якість щодо змісту та форми, стає систематизованим. Зокрема, систематизацією є кодифікація законодавства як нормотворча діяльність пов'язана із створенням єдиного, систематизованого, вдосконаленого нормативно-правового акта (кодексу), на

основі об'єднання нормативно-правових актів із загальним предметом правового регулювання зі зміною їх змісту.

Загальне поняття упорядкування законодавства буде визначатися як видове поняття по відношенню до родового поняття нормотворчості з удосконалення законодавства з вказівкою на специфічні особливі видові ознаки. Упорядкування законодавства – це юридична нормотворча діяльність з удосконалення законодавства, яка спрямована на досягнення стану впорядкованості форми законодавства без зміни його змісту. Зміст діяльності з упорядкування законодавства полягає в приведенні форми законодавства (нормативно-правових актів та їх структурних складових, нормативно-правових приписів) до порядку, що обумовлений системністю змісту законодавства, ієрархічністю форми законодавства (тобто горизонтальною (галузевою) та вертикальною (ієрархічною) будовою законодавства), а також іншими вимогами нормотворчої техніки без зміни змісту норм права (правового регулювання суспільних відносин). По суті, упорядкування законодавства передбачає здійснення відповідних класифікаційних процедур з складовими елементами законодавства.

Визначено наступні ознаки упорядкування законодавства: 1) упорядкування законодавства є одним із видів нормотворчої діяльності з удосконалення законодавства; 2) суб'єктами упорядкування законодавства є суб'єкти нормотворчої; 3) упорядкування законодавства спрямоване на зміну форми зовнішнього виразу норм права без зміни їх змісту; 4) результати упорядкування законодавства об'єктивуються в нормативно-правових актах; 5) упорядкування законодавства здійснюється (у значній частині) з дотриманням офіційних нормативно визначених процедур підготовки та прийняття нормативно-правових актів; 6) способом упорядкування законодавства є нормотворча техніка, зокрема, техніка упорядкування законодавства; 7) метою упорядкування законодавства є досягнення стану впорядкованості законодавства, забезпечення належної якості та ефективності нормативно-правових актів, та, як результат, встановлення належного правопорядку в суспільстві.

В підрозділі 3.3 «Визначення видів упорядкування законодавства» розглядається питання класифікації поняття упорядкування законодавства на види та визначення критеріїв такого поділу, що дасть можливість отримати більш глибокі системні знання про упорядкування законодавств.

Зазначено, що у загальному понятті упорядкування законодавства знайшли відображення його суттєві характеристики. Згідно з науковою методологією, подальше дослідження поняття упорядкування законодавства передбачає рух від загального до особливого у цьому понятті, до розрізнення особливих видів упорядкування законодавства. Класифікацією видів упорядкування законодавства є поділ цього поняття на групи за спільними ознаками. Вирішальну роль в отриманні результату класифікації, тобто визначенні видів упорядкування законодавства, відіграє обрана ознака класифікації. Будь-яка класифікація не позбавлені суб'єктивності, оскільки вирішальну роль в отриманні результату класифікації, тобто визначенні видів поняття упорядкування законодавства, відіграє обрана ознака класифікації, що, зрештою, залежить від позиції дослідника.

Класифікація упорядкування законодавства на види дасть можливість отримати більш глибокі системні знання про упорядкування законодавств, дозволить далі більш точно визначити техніку упорядкування законодавства як вид нормотворчої техніки, основні техніко-юридичні способи здійснення упорядкування законодавства. У юридичній літературі відсутня класифікація упорядкування законодавства на види, оскільки відсутнє визначення самого поняття упорядкування законодавства.

Можливі різні видові визначення упорядкування законодавства за будь-якою довільно взятою класифікуючою ознакою. Разом з тим, при визначенні видів упорядкування законодавства необхідно обрати найбільш суттєву, істотну ознаку класифікації. Оскільки упорядкування законодавства, як таке зводиться, по суті справи, до юридичної нормотворчої діяльності по змінненню (приведення до певного порядку) форми законодавства, а саме законодавство розглядається як спосіб існування юридичних норм в нормативно-правових актах на двох рівнях (загальному законодавчому та особливому підзаконному), то об'єктивною основою класифікації упорядкування законодавства на види є специфічні особливості того нормотворчого процесу в якому відбувається упорядкування законодавства. Відповідно, можна виокремити два основні види упорядкування законодавства: упорядкування законодавства на рівні законодавчих актів та упорядкування законодавства на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

Розділ 4 «Техніко-юридичні способи упорядкування законодавства» складається із чотирьох підрозділів, в яких охарактеризовано техніку упорядкування законодавства в якості виду законодавчої техніки, а також розглянуто його техніко-юридичні способи – ревізію, уніфікацію та консолідацію законодавства.

В *підрозділі 4.1 «Техніка упорядкування законодавства як вид законодавчої техніки»* зазначено, що техніка упорядкування законодавства є одним із різновидів законодавчої техніки - системи логічних та мовних прийомів, методів та юридичних процедур нормотворчої діяльності спрямованої на вираження юридичних норм у формі нормативно-правових приписів нормативно-правових актів. Поняття та зміст законодавчої техніки, її форми, методи, прийоми, процедури, та види були досліджені, розроблені, удосконалені автором у монографічному дослідженні «Проблеми законодавчої техніки в Україні: теорія та практика» (К., 2012). Відповідно, техніка упорядкування законодавства є сукупністю мовних, логічних та процедурних техніко-юридичних способів (методів, прийомів, порядку) приведення законодавства до стану упорядкованості. Мовний техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства пов'язаний з приведенням законодавства до певного порядку, що визначається відповідними мовними правилами нормотворчої техніки. Логічний техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства пов'язаний з приведенням законодавства до певного порядку, що визначається відповідними логічними правилами, методами, прийомами законодавчої техніки; забезпечує упорядкування правових приписів, в яких мовно виражаються частини складових юридичних норм, в межах юридичних норм, інститутів та галузей законодавства. Процедурний техніко-юридичний

спосіб упорядкування законодавства охоплює нормативно встановлені процедури, що використовуються при виробленні упорядковуючих законодавство нормативно-правових актів.

Основні логічні методи законодавчої техніки - нормативна побудова, юридична конструкція та галузева типізація. Метод нормативної побудови забезпечує зовнішній вираз повної структури юридичної норми (гіпотези, диспозиції та санкції) в текстах нормативно-правових актів у вигляді їх нормативно-правових приписів; юридична норма (її гіпотеза, диспозиція та санкція) «збирається» з нормативно-правових приписів нормативно-правових актів по «вертикалі» та «горизонталі». Нормативно-правові положення вищого рівня будуть більш абстрактними, а нормативно-правові положення нижчого рівня більш конкретними, деталізованими. Побудову інституту законодавства забезпечує такий метод нормотворчої техніки як юридична конструкція - певна ідеальна модель, яка відображує складну структурну побудову суспільних відносин; сукупність об'єктивно необхідних упорядкованих і взаємопов'язаних нормативно-правових приписів на основі відповідного інституту права. Логічний метод галузевої типізації забезпечує побудову галузі законодавства на основі відповідної галузі права. Галузева типізація полягає в тому, що нормативно-правові приписи для їх системної організації повинні бути викладені таким чином, щоб вони не тільки утворювали норми права та інститути права, а й включалися у відповідну галузь права.

В реальній діяльності з упорядкування законодавства логічні, мовні та процедурні техніко-юридичні способи упорядкування законодавства можуть поєднуватися, перетинатися, виходячи з особливостей стану неупорядкованості законодавства (тих недоліків у формі законодавства на усунення яких спрямована діяльність з його упорядкування). Недоліки законодавства, як правило, пов'язуються з помилками допущеними при виробленні нормативно-правових актів - правотворчими помилками. Виокремлюють два основні види правотворчих помилок: змістовні (соціальні, гносеологічні) і техніко-юридичні. В контексті діяльності з упорядкування законодавства нас цікавлять саме техніко-юридичні недоліки форми законодавства. Такі недоліки, як правило, є чітко вираженими, та можуть бути виявлені в результаті перегляду текстів нормативно-правових актів або елементарного логічного аналізу на предмет дотримання вимог законодавчої техніки при їх проектуванні. Стверджується, що залежно від того, на усунення яких недоліків законодавства щодо його форми спрямований той чи інший техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства, можна виокремити ревізію, уніфікацію та консолідацію законодавства.

У *підрозділі 4.2 «Ревізія законодавства»* зазначається, що ревізія законодавства, як техніко-юридичний спосіб його упорядкування, є діяльністю суб'єктів нормотворчості по встановленню чинної та несуперечливої (однозначної) редакції нормативно-правових актів, яка полягає в перегляді нормативно-правових актів та внесенні відповідних змін в законодавство. Зміст поняття «ревізія» визначає термін «перегляд»; слово «ревізія» тлумачиться як діяльність по перегляду законодавства з метою внесення змін. Ревізія (перегляд)

законодавства пов'язується з розчищенням законодавства від нечинних, недіючих, явно застарілих нормативно-правових положень, від положень нормативно-правових актів, що протирічать більш пізньому законодавству, поглинаються ним або з тих чи інших причин втратили своє значення, положень, які не відповідають (мають неузгодженості, розбіжності, протиріччя) положенням нормативно-правових актів вищої юридичної сили. За допомогою ревізії можуть бути виявлені граматичні помилки, неточності; невдалі граматичні конструкції; декларативність, інформаційна надлишковість, колізійність, невиправдане дублювання нормативно-правових приписів; неоднозначність термінології; недотримання правил структурування нормативно-правового акта тощо. В результаті перегляду нормативно-правових актів може бути виявлена і прогалина у законодавстві (наприклад, посилання на статті, пункти, які вже втратили чинність; або, відсилання до нормативно-правових актів, які так і не були прийняті чи вже втратили чинність).

Ревізія законодавства спрямована, в першу чергу, на виявлення та усунення (ліквідацію) явних недоліків законодавства, тобто тих, які можуть бути легко виявлені в результаті перегляду текстів нормативно-правових актів на предмет відповідності вимогам законодавчої техніки. При прийнятті нового нормативно-правового акта, одночасно необхідно чітко визначити і внести зміни, які мають бути внесені в чинне законодавство, у зв'язку з його прийняттям (в тому числі, і в нормативно-правові акти нижчої юридичної сили). Однак, в нормотворчій практиці такі вимоги законодавчої техніки досить часто ігноруються, робота з перегляду нормативно-правових актів суб'єктами нормотворення на належному рівні не налагоджена та не проводиться. Зазначене призводить до наявності значного масиву нечинних, недіючих, застарілих, таких, що не відповідають (протирічать, суперечать) одне одному, нормативно-правових положень в законодавстві України. Ревізія законодавства є постійним процесом та має бути одним із обов'язкових завдань кожного суб'єкта нормотворчості (органів державної влади та місцевого самоврядування) в межах їх компетенції, яке має бути визначене та закріплене в відповідних законодавчих актах щодо правового статусу суб'єктів нормотворчості.

Ревізія законодавства як нормотворча діяльність реалізується через послідовність наступних стадій: 1) визначення нормативно-правових актів, що підлягають ревізії; 2) проведення аналізу відібраних нормативно-правових актів на встановлення чинної та однозначної, несуперечливої їх редакції; 3) підготовка та прийняття відповідних нормативно-правових актів про внесення змін або визнання такими, що втратили чинність відповідних нормативно-правових актів (в цілому або окремих їх положень). Результатом ревізії законодавства є встановлення чинної (діючої) та однозначної редакції того чи іншого нормативно-правового акта (актів).

У *підрозділ 4.3 «Уніфікація законодавства»* розглядається наступний техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства – уніфікація законодавства. Слово «уніфікація» тлумачиться як діяльність приведення чогось до однаковості, усунення відмінностей, приведення різних об'єктів у

відповідність до певних норм, стандартів, зразків, інших об'єктів тощо. Зазначається, у юридичній літературі в якості об'єкта уніфікації розглядаються різні елементи правової дійсності (право, правові системи, галузі та інститути права, норми права, законодавство, нормативно-правові акти, нормативно-правові приписи, правова термінологія та ін.). Головною властивістю уніфікації як діяльності є забезпечення однаковості об'єктів уніфікації, однак, ступінь цієї однаковості може бути різною: від повного співпадіння як за формою, так і за змістом, до схожості у загальних рисах, окремих моментах щодо змісту або форми. Саме визначення цього ступеня досягнення єдності об'єктів уніфікації і є причиною того, що у юридичній літературі пишуть про види діяльності подібні за своїм змістом до уніфікації, а саме адаптацію, гармонізацію, інтеграцію, імплементацію, апроксимацію, координацію, синхронізацію, стандартизацію, акультурацію, зближення правових систем, рецепцію права тощо.

Стверджується, що розглядати уніфікацію як діяльність необхідно в контексті того об'єкта, на який спрямована ця діяльність (в нашому випадку, законодавства). На міжнародному (міждержавному, наднаціональному) рівні уніфікація законодавства є процесом зближення, узгодження національного законодавства з правом іноземних держав, міждержавних об'єднань, міжнародних організацій тощо (наприклад, адаптація законодавства України до права Європейського Союзу). Уніфікація законодавства на внутрішньодержавному рівні є цілеспрямованою діяльністю з забезпечення одноманітності складових елементів національного законодавства щодо змісту та/або форми. Відповідно, слід розрізняти уніфікацію законодавства щодо змісту та уніфікацію законодавства щодо форми (тобто уніфікація законодавства має дві форми: змістовну і формальну (техніко-юридичну)). Об'єктом уніфікації законодавства щодо його змісту є норми права, а об'єктом уніфікації законодавства щодо його форми є нормативно-правові акти (їх структурні складові), які є юридичною формою зовнішнього виразу юридичних норм. Уніфікація законодавства щодо змісту є процесом вироблення єдиних, подібних (уніфікованих) правових норм, інститутів та галузей права, тобто елементів системи права. Уніфікація законодавства щодо форми полягає в приведенні до однаковості складових структурних елементів національного законодавства, тобто нормативно-правових актів (або їх структурних складових), нормативно-правових приписів, юридичної термінології тощо.

Уніфікація як техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства, тобто уніфікація форми законодавства, є діяльністю суб'єктів нормотворчості пов'язаною з забезпеченням однаковості (однотипності, стандартності) зовнішнього виразу юридичних норм в законодавстві. Потреба в уніфікації має періодичний характер, залежно від інтенсивності та нагромадження нормативного матеріалу. Уніфікація законодавства як нормотворча діяльність здійснюється суб'єктами нормотворчості у межах їх повноважень. Уніфікація законодавства щодо його форми пов'язана з встановленням та закріпленням відповідних вимог законодавчої техніки до техніко-юридичного оформлення різних форм нормативно-правових актів (їх структурних складових); з вимогою стандартності,

стереотипності і формалізації до нормативно-правового стилю; так званою термінологічною уніфікацією. Уніфікація законодавства може здійснюватися за допомогою прийняття модельних (зразкових, типових, рекомендаційних) нормативно-правових актів спрямованих на створення єдиного зразка.

У *підрозділ 4.4 «Консолідація законодавства»* досліджено такий техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства як консолідація – діяльність у процесі якої нормативно-правові акти, що мають один і той же предмет правового регулювання об'єднуються в один укрупнений (консолідований) нормативно-правовий акт без зміни змісту правового регулювання. Консолідація законодавства є особливим напрямом (різновидом) нормотворчої діяльності змістом якого є упорядкування форми законодавства без зміни його змісту. Консолідація законодавства є діяльністю суб'єктів нормотворчості пов'язаною з усуненням множинності нормативно-правових актів, що мають один і той же предмет правового регулювання. Результатом консолідації є прийняття суб'єктом нормотворчості нового зведеного, укрупненого консолідованого нормативно-правового акта, який об'єднує множину нормативно-правових актів, що мають однаковий предмет правового регулювання та однакову юридичну силу. З моменту набуття чинності консолідованим нормативно-правовим, старі (попередні) численні розрізнені нормативно-правові акти, що ввійшли до його складу, визнаються такими, що втратили чинність. При здійсненні консолідації не змінюється зміст правового регулювання відповідних суспільних відносин, тобто нові норми права не з'являються, не вносяться новели у чинне законодавство, а зміни в текстах нормативно-правових актів мають техніко-юридичний характер.

На сьогодні консолідація законодавства у чистому вигляді практично не застосовується в Україні. Консолідація переважно розглядається, не як самостійним напрямом упорядкування законодавства, а як безумовна складова кодифікації законодавства. Щодо зарубіжного досвіду, то у літературі, зокрема, зазначається, що французька практика використовує нині так звані «безперервні кодифікації», які полягають в раціональному перегрупуванні діючого права без внесення в нього змін. В англійському статутному праві існує практика створення консолідуючих законопроектів (consolidation bills), що роблять можливим з'єднання, іноді з незначними правками, кількох чинних законів в один. В ході роботи з консолідуючим біллем використовується більш простий процес проходження такого законопроекту в парламенті: процедури носять формальний характер - дебати з приводу законопроекту, як правило, відсутні. Консолідація досить поширена у правовій системі США, результатом якої стають різноманітні кодекси.

Враховуючи громіздкість вітчизняного законодавчого масиву, повторюваність, неоднозначність у ньому низки правових положень у різних нормативно-правових актах, в сучасних умовах консолідація повинна стати самостійним видом упорядкування форми законодавства та в перспективі отримати більш широке застосування в вітчизняній правотворчій практиці. Необхідність консолідації законодавства зумовлена потребою ліквідації множинності нормативно-правових актів, позбавлення їх від надмірної

роздробленості, їх укрупнення. З часом в законодавстві утворюється значна кількість нормативно-правових актів, що мають один і той же предмет регулювання. У процесі консолідації відбувається поглинання значної частини актів чинного законодавства новими, великими актами зведеного характеру і тим самим вирішується проблема розчищення законодавства від застарілих і малоефективних актів.

Розділ 5 «Упорядкування законодавства – пріоритетне завдання правової політики України» складається із трьох підрозділів, в яких розглянуто необхідні передумови та визначальні чинники упорядкування законодавства та його здійснення в умовах правової реформи.

У *підрозділі 5.1 «Організаційно-управлінські передумови упорядкування законодавства»* зазначається, що упорядкування законодавства можливе лише в процесі нормотворчої діяльності. Разом з тим, для практичного здійснення цієї діяльності важливим є наявність відповідності умов та передумов упорядкування законодавства. Умовами упорядкування законодавства, тобто тими обставинами, що роблять можливим здійснення цієї діяльності є, зокрема, наявність неупорядкованого законодавства, наявність відповідного обов'язку суб'єктів нормотворчої діяльності періодично здійснювати упорядкування виданих ними нормативно-правових актів, наявність відповідних нормотворчих процедур прийняття нормативно-правових актів, що упорядковують законодавство (тобто змінюють форму законодавства без зміни його змісту) тощо. Серед передумов упорядкування законодавства, слід виокремити організаційно-управлінські передумови щодо здійснення ефективного управління та організації у сфері нормотворчості. В першу чергу, це наявність відповідної адекватної інформації про законодавство, що дає можливість прийняти управлінське рішення щодо необхідності його упорядкування законодавства. Саме інформація є основою будь-якого процесу управління (в нашому випадку управління упорядкуванням законодавства), оскільки вона сама містить відомості, необхідні для оцінки ситуації (стану упорядкованості законодавства) та прийняття відповідного управлінського рішення (щодо необхідності упорядкування законодавства). Діяльністю, об'єктом якої є інформація про законодавство, її належне представлення, є облік та інкорпорація законодавства.

Облік законодавства є діяльністю, об'єктом якої є інформація про законодавство, та включає в себе збирання, фіксування, класифікацію та зберігання нормативно-правових актів (створення фондів, баз даних правової інформації), підтримання нормативно-правових актів у контрольному (актуальному) стані, та надання інформації про нормативно-правові акти (надання копій еталонного тексту нормативно-правового акта, використання інформаційно-пошукових систем для знаходження тексту нормативно-правового акта інформаційно-довідкового характеру). Сьогодні, з розвитком інформаційних технологій та загальною комп'ютеризацією, найбільш поширеним та зручним є електронний облік законодавства, що дозволяє зберігати великий обсяг правової інформації, створює можливості для оперативного та простого оновлення електронних баз нормативно-правових актів у разі внесення до них змін, швидкого

автоматизованого пошуку необхідної правової інформації за допомогою використання різноманітних інформаційно-пошукових систем. Залежно від суб'єктів, які здійснюють облік законодавства (органи публічної влади та інші суб'єкти права) та юридичних наслідків (офіційний чи довідково-інформаційний характер текстів нормативно-правових актів) можна визначити такі види обліку законодавства як офіційний та неофіційний. Офіційний облік законодавства здійснюється органами публічної влади відповідно до їх законодавчо визначених повноважень, а неофіційний - всіма іншими суб'єктами (юридичними та фізичними особами) за власною ініціативою для задоволення власних потреб або на комерційній основі. Результатом офіційного обліку є упорядкування офіційних текстів нормативно-правових актів, а результатом неофіційного – упорядкування текстів нормативно-правових актів, що мають довідково-інформаційний характер.

Інкорпорація законодавства є діяльністю, об'єктом якої є інформація про законодавство, та полягає в виданні органами публічної влади, юридичними та фізичними особами збірників (зібрань) законодавства, в яких об'єднуються нормативно-правові акти (повністю чи частково) на основі хронологічного або/та предметного критерію. Хронологічний критерій інкорпорації передбачає об'єднання в збірник нормативно-правових актів в тій послідовності, у якій вони приймалися, тобто за датою прийняття, предметний – зведення нормативно-правових актів у збірники на підставі предмету правового регулювання. На практиці хронологічний і предметний критерій може поєднуватися. Результатом інкорпорації законодавства є збірник (зібрання) законодавства, що традиційно пов'язується з книжкою як паперовим, друкованим виданням. Залежно від суб'єктів, які здійснюють інкорпорацію законодавства (органи публічної влади та інші суб'єкти права), та юридичної сили збірників (зібрань), що видаються (офіційний чи довідково-інформаційний характер текстів нормативно-правових актів), розрізняють офіційну, офіціозну (напівофіційну) і неофіційну інкорпорацію. Офіційна інкорпорація – це інкорпорація, що здійснюється органами публічної влади, і результатом якої є збірники (зібрання) законодавства, що мають офіційний характер. Офіціозна (напівофіційна) інкорпорація – це інкорпорація, що здійснюється органами публічної влади, а результатом такої інкорпорації є збірники (зібрання) законодавства, що мають довідково-інформаційний характер. Неофіційна інкорпорація здійснюється юридичними та фізичними особами за власною ініціативою, а результатом такої інкорпорації є збірники (зібрання) законодавства, що містять тексти нормативно-правових актів довідково-інформаційного характеру.

У підрозділі 5.2 *«Правова політика, законотворчість і правопорядок – визначальні чинники упорядкування законодавства»* зазначається, що забезпечення практичної реалізації діяльності з упорядкування законодавства в нормотворчому процесі потребує, перш за все, формування певної правової політики, тобто вироблення та прийняття публічною владою відповідних політичних рішень. Отже, визначальним чинником упорядкування законодавства, однією з передумов його упорядкування є наявність відповідної правової політики держави.

Сьогодні в правотворчій практиці в цілому панує підхід, коли основна увага належить поточній правотворчості, а діяльності з впорядкування та систематизації законодавства практично не приділяється належної уваги. Відповідно, актуальним є питання відповідної правової політики, яка б визначила необхідні правові форми юридичної діяльності органів публічної влади. Правову політику можна розглядати як науково обґрунтований комплекс ідей, завдань, програм, що реалізують у цілеспрямованій діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері права і завдяки праву. Успішна реалізація правової політики держави може відбуватися тільки на основі Концепції правової політики як науково обґрунтованого доктринального офіційного юридичного документу та складової єдиної цілісної науково обґрунтованої юридичної доктрини України. Сьогодні науковці констатують нагальну потребу у формуванні науково обґрунтованої юридичної доктрини України. В Концепції правової політики має бути, зокрема, визначено концептуальні засади нормотворчої діяльності та виокремлено такий напрямок нормотворчої діяльності як упорядкування законодавства, визначено правові форми та способи його реалізації у нормотворчому процесі органів публічної влади.

Основним способом (формою) реалізації правової політики, а отже і такого її напряму як упорядкування законодавства, є нормотворча діяльність. Правова політика як реалізується в процесі нормотворчої діяльності публічно-владних суб'єктів при прийнятті, зміні, визнанні такими, що втратили чинність, нормативно-правових актів (або їх складових частин), так і сама правова політика, її мета, основні напрями, завдання, механізм реалізації тощо має знайти офіційне вираження та закріплення у відповідному юридичному документі (концепції правової політики).

Нормотворча діяльність органів публічної влади на практиці реалізується у правовій формі нормотворчого процесу. Можна виокремити дві основні стадії будь-кого нормотворчого процесу: 1) прийняття рішення про необхідність прийняти певний нормативно-правовий акт та підготовка (написання, обговорення, погодження, доопрацювання тощо) його тексту; 2) офіційне надання юридичної сили нормативно-правовому акту (офіційна нормативно визначена процедура прийняття та оприлюднення нормативно-правового акта відповідним суб'єктом нормотворчості). Якщо мова йде про упорядкування законодавства, то першою стадією нормотворчого процесу має бути вивчення відповідних нормативно-правових актів, а за результатами такого аналізу має бути підготовлений відповідний проект упорядковуючого нормативно-правового акта. На відміну від цього, коли мова йде про змістовне удосконалення правового регулювання певних суспільних відносин, то перша стадія нормотворчого процесу пов'язується, в першу чергу, з вивченням відповідних суспільних відносин та виявлення потреби в їх правовому регулюванні або в зміні існуючого правового регулювання.

При упорядкуванні законодавства об'єктом вивчення, аналізу, в результаті якого приймається рішення про необхідність упорядкування законодавства та розробляється відповідний проект нормативно-правового акта, є не відповідні суспільні відносини, а нормативно-правові акти (законодавство). Рішення про

розробку такого проекту нормативно-правового акта має прийматися відповідним суб'єктом нормотворчості виходячи зі стану неупорядкованості нормативно-правових актів та керуючись необхідністю їх упорядкування. Підтримання стану упорядкованості законодавства має бути одним із повноважень кожного суб'єкта правотворчості в межах тих нормативно-правових актів, що ним приймаються. Таке повноваження має знайти свою юридичне нормативне закріплення в нормативно-правових актах, що визначають правовий статус суб'єктів правотворчості. Упорядкування законодавства має здійснюватися суб'єктами правотворчості на постійній основі періодично (наприклад, один раз на два роки щодо одних й тих самих нормативно-правових актів, які мають один й той же предмет правового регулювання).

Щодо другої загальної стадії нормотворчого процесу - офіційне надання юридичної сили нормативно-правовому акту, то вона починається з внесення вже підготовленого тексту проекту нормативно-правового акта на розгляд суб'єкта нормотворчості та закінчується його прийняттям та офіційним оприлюдненням. Якщо нормативно-правовий акт змінює зміст правового регулювання суспільних відносин, то процедура його прийняття відповідним суб'єктом правотворчості пов'язана, в першу чергу, з прийняттям рішень щодо особливостей правого регулювання тих чи інших суспільних відносин. Якщо нормативно-правовий акт змінює тільки форму законодавства (є результатом такого виду нормотворчості як упорядкування законодавства), то процедура його прийняття відповідним суб'єктом нормотворчості пов'язана з прийняттям рішень щодо відповідності чи невідповідності вимогам нормотворчої техніки. Однак, ці особливості сьогодні не враховуються чинним законодавством, яке регулює нормотворчий процес, який здійснюється різними суб'єктами нормотворчості. Офіційна нормативно врегульована процедура прийняття нормативно-правових актів різними суб'єктами нормотворчості, яка встановлена відповідними нормативно-правовими актами, не залежить від того який нормативно-правовий акт приймається (щодо зміни змісту або/та форми законодавства, або нормативно-правовий акт, який регулює певні суспільні відносини вперше): вона є однаковою для всіх нормативно-правових актів суб'єкта нормотворчості.

Разом з тим, є очевидним, що зміст стадій нормотворчого процесу прийняття того чи іншого нормативно-правового акта, зокрема, залежить і від характеру самого нормативно-правового акта, тобто від того, що змінюється (зміст чи/або форми законодавства). Результатом діяльності з упорядкування законодавства є нормативно-правовий акт, що упорядковує (змінює) тільки форму законодавства без зміни змісту правового регулювання суспільних відносин. Нормативно-правові акти, які є результатом упорядкування законодавства можна назвати техніко-юридичними нормативно-правовими актами. У юридичній літературі наводяться приклади існуючої в інших державах практики прийняття так званих законів, які очищують право (Федеративна Республіка Німеччина та Австрія), та прийняття законів пов'язаних з незначними, безспірними змінами (Канада). Як зазначається, метою такої практики є усунення дублювання, неузгодженостей, суперечностей, помилок, застарілих положень тощо.

Результатом нормотворчої діяльності органів публічної влади в цілому має бути створення досконалої, якісної, узгодженої, упорядкованої, систематизованої та ефективної системи нормативно-правових актів. Кінцевою метою нормотворчої діяльності, а відповідно і правової політики, яка реалізується в правотворчій діяльності, є досягнення належного правопорядку у суспільстві. Традиційно правопорядок уявляється як стан упорядкованості суспільних відносин, який складається внаслідок реалізації правових норм відповідно до принципу законності. Виходячи з діалектичної теорії права, недоліком такого уявлення про правопорядок є те, що з одного боку, правопорядок визначається як фактичний правопорядок правових відносин, з іншого - він досягається тільки за умови абсолютної правомірності дій всіх суб'єктів права, яка на практиці недосяжна, тобто представляє нереальний, недійсний правопорядок. Правопорядок уявляється як суперечлива єдність ідеального і реального правопорядку, що поєднується в правових нормах. Правопорядок одночасно є метою та кінцевим результатом правового регулювання суспільних відносин, правопорядок формується у правових нормах у процесі правотворчості (ідеальний правопорядок) та складається у результаті реалізації правових норм у суспільних відносинах (реальний правопорядок). Саме для встановлення правопорядку як стану упорядкованості суспільних відносин приймаються закони та підзаконні нормативно-правові акти, а також здійснюється діяльність з удосконалення, упорядкування, систематизації законодавства. Важливою передумовою забезпечення правопорядку є якісне, упорядковане, систематизоване законодавство. Будь-які недоліки законодавства негативно впливають на правореалізацію. Ідеальний правопорядок має втілитися у формі та змісті законодавства, зокрема і в результаті діяльності з упорядкування законодавства.

У *підрозділі 5.3 «Упорядкування законодавства України в умовах здійснення правової реформи»* зазначається, що правова політика держави повинна бути зорієнтована на здійснення правової реформи, яка становить серцевину цієї політики, є визначальним фактором удосконалення як самого національного законодавства, так і нормотворчого процесу в якому безпосередньо здійснюється удосконалення законодавства.

Якість законодавства, його досконалість, упорядкованість та системність забезпечується в процесі нормотворчої діяльності органів публічної влади. Для досягнення якості законодавства, зокрема, його упорядкованості, необхідна належна організація самого нормотворчого процесу. У відповідних документах, які конкретизують здійснення правової реформи на основі правової політики мають закріплюватися не лише основні засади нормотворчого процесу, а й визначатися основні засади діяльності з управління самим нормотворчим процесом.

Однією з ключових проблем здійснення правової реформи в Україні, пов'язаною з удосконалення нормотворчого процесу органів публічної влади, є управління нормотворчим процесом (зокрема, процесом упорядкування законодавства). Ефективна практична організація діяльності з упорядкування законодавства перш за все пов'язана з здійсненням ефективного управлінням

самою нормотворчою діяльністю, визначенням методологічних основ управління нормотворчим процесом з упорядкування законодавства та впровадженні в практичну діяльність комплексної системи управління ним. З одного боку, нормотворча діяльність є управлінською діяльністю органів публічної влади, а нормативно-правові акти як продукт цієї діяльності за своєю природою є особливою формою управлінських рішень органів публічної влади. З іншого боку, у нормотворчому процесі необхідно вирішувати питання організації самої нормотворчої діяльності, а отже виникають питання ефективного управління самою нормотворчою діяльністю. Відповідно, в останньому випадку мова йде про підвищення якості самої нормотворчої роботи з упорядкування законодавства.

Управління нормотворчою діяльністю, як і сама нормотворча діяльність, в першу чергу, є специфічним видом людської діяльності, а отже характеризується суб'єктом, предметом, об'єктом, результатом діяльності, здійснюється з використанням відповідних засобів та реалізується у відповідний спосіб. Отже, суб'єктом управління нормотворчою діяльністю будуть органи публічної влади, які є суб'єктами нормотворчої діяльності. Об'єктом управління нормотворчою діяльністю є власне сама нормотворча діяльність, а предметом – управлінська інформація, яка може бути як правовою інформацією, так і інформацією організаційного характеру (довідковою, статистичною тощо). Результатом управління нормотворчою діяльністю буде нова якість цієї діяльності, більш високий, якісний рівень плановості, організації, контролю нормотворчої діяльності. Способом управління нормотворчою діяльністю буде нормотворча технологія як система прийомів, способів опрацювання, вироблення, змінення стану, властивостей, форми інформації (управлінської інформації), що застосовуються в управлінні правотворчою діяльністю.

Важливим є виокремлення упорядкування законодавства як окремого напряму нормотворчої діяльності в відповідних програмах розвитку законодавства України, удосконалення самої нормотворчої діяльності в межах здійснення правової реформи в Україні. Практична реалізація упорядкування законодавства має передбачати плановість цієї діяльності; організацію її здійснення та контролю за результатами упорядкування законодавства; чітке визначення та закріплення повноважень відповідних суб'єктів нормотворчості щодо здійснення діяльності з упорядкування законодавства; визначення структурних підрозділів суб'єктів нормотворчості, які будуть займатися упорядкуванням законодавства; потребують вирішення питання інформаційного та методичного забезпечення упорядкування законодавства, використання інформаційних технологій в цій діяльності тощо. Публічна влада при прийнятті політичних рішень має більше спиратися у своїй практичній діяльності на висновки і рекомендації юридичної науки. Упорядкування законодавства в умовах здійснення правової реформи в Україні має бути поставлене на тверду наукову і, водночас, на реальну практичну основу.

У **Висновках** відображено найбільш важливі результати дисертаційного дослідження і вирішення наукового завдання з розробки теоретико-методологічних основ пізнання та формулювання поняття упорядкування законодавства, а також вироблення відповідних наукових рекомендацій і

пропозицій. За результатами даного дослідження сформульовано такі основні висновки та пропозиції:

1. У юридичній науці не сформульовано наукове поняття «упорядкування законодавства», а щодо діяльності, об'єктом якої є законодавство, використовується низка близьких за своїм значенням понять, дефініції яких містять суперечності та не дають можливості встановити їх чітке співвідношення і з'ясувати специфіку кожного з цих понять. Для визначення поняття «упорядкування законодавства» має бути сформована належна методологічна основа, що включає визначення того родового поняття, щодо якого одним з видових понять має бути удосконалення законодавства.

2. Удосконалення законодавства є юридичною діяльністю, спрямованою на поліпшення, покращення якісного стану законодавства, що здійснюється різними способами в залежності від того аспекту, в якому законодавство виступає в якості об'єкта удосконалення. Поняття «упорядкування законодавства» співвідноситься з удосконаленням законодавства в аспекті його приведення до певного порядку, результатом якого (приведення) є належна упорядкованість законодавства.

3. Визначення поняття «упорядкування законодавства» суттєво залежить від того, як визначати поняття законодавства, що в свою чергу залежить від розуміння поняття права взагалі та поняття норми права. У контексті такого розуміння права, згідно з яким норма права розглядається як процес необхідності, законодавство є способом позитивного зовнішнього вираження в правових актах юридичних норм, тобто тих норм права, що визнані як необхідні державною владою. Тому співвідношення законодавства і права належить розглядати не в контексті поняття абстрактного права як такого, а у зв'язку з конкретним видом права – юридичним правом, у зв'язку із сукупністю встановлених державою юридичних норм, виражених у положеннях нормативно-правових актів.

4. Нормативно-правовий акт, як результат нормотворчої діяльності суб'єктів владних повноважень, є формою їх управлінського рішення, що містить юридичні норми (фрагменти норм у вигляді нормативно-правових приписів). Законодавство в якості об'єкта упорядкування є способом втілення юридичних норм у нормативно-правових актах на загальному та особливому рівнях, в залежності від юридичної сили актів, являючи відповідно сукупність законодавчих актів і підзаконних нормативно-правових актів.

5. Зміст законодавства визначається системою юридичних норм, а його формою є ієрархічно організована сукупність нормативно-правових актів публічної влади, в яких отримує зовнішній вираз вказана система норм і вимоги до яких визначені законом, а також акти нормативного характеру, ухвалені безпосередньо народом або територіальною громадою шляхом всеукраїнського або місцевого референдуму.

6. Законодавство характеризує його кількісна та якісна визначеність. Кількісна визначеність законодавства характеризується оптимальною кількістю нормативно-правових актів з однаковою предметністю на різних рівнях законодавства. Предметом нормативно-правового акта є однорідні правовідносини (їх частина, сторона тощо), які виникають при реалізації суб'єктивного права та

при виконанні юридичного обов'язку, визначених диспозицією норми права. Якість законодавства пов'язується зі ступенем придатності законодавства для врегулювання суспільних відносин згідно з визначеною метою правового регулювання, а критерієм оцінки якості законодавства в юридичному аспекті є відповідність законодавства вимогам нормотворчої техніки.

7. Юридична норма (її гіпотеза, диспозиція та санкція) виражається в текстах різних нормативно-правових актів через множину взаємопов'язаних нормативно-правових положень – як мінімальних, мовно завершених логічних конструкцій. Тому юридична норма, як цілісність, виражається в нормативних положеннях різних рівнів правового регулювання (конституційного, законодавчого, підзаконного), між якими неминуче виникають суперечності, чим обумовлюється необхідність систематизації законодавства та його упорядкування.

8. Упорядкування законодавства є різновид нормотворчої юридичної діяльності з удосконалення зовнішньої форми існування законодавства без зміни його змісту, яку здійснюють суб'єкти державно-владних повноважень шляхом використання належної нормотворчої техніки для досягнення упорядкованого стану чинного законодавства з метою підтримання в суспільстві необхідного правопорядку.

9. Змінення форми законодавства, як способу існування юридичних норм у законодавчих і підзаконних нормативних актах, на законодавчому та підзаконному рівнях становить об'єктивну основу поділу поняття упорядкування законодавства на два види: упорядкування законодавства на рівні законодавчих актів та упорядкування законодавства на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

10. Техніку упорядкування законодавства складає сукупність мовних, логічних і процедурних техніко-юридичних способів (методів, прийомів, порядку) приведення форми законодавства до стану упорядкованості. У практичному упорядкуванні законодавства нормотворча техніка обирається залежно від стану невпорядкованості законодавства (тих недоліків у формі законодавства, на усунення яких спрямоване його упорядкування). Зважаючи на це, визначаються такі техніко-юридичні способи як ревізія законодавства, уніфікація законодавства та консолідація законодавства.

11. Ревізія (перегляд) законодавства, як техніко-юридичний спосіб його упорядкування, є діяльністю суб'єктів нормотворчості щодо виявлення та усунення застарілих, нечинних, недіючих і взаємовиключних положень нормативно-правових актів з внесенням необхідних змін у законодавство з метою встановлення чинної та діючої його редакції («очищення» юридичних норм).

12. Уніфікація законодавства, як техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства, є діяльністю суб'єктів нормотворчості, спрямованою на забезпечення однаковості (однотипності, стандартності) зовнішнього виразу юридичних норм у законодавстві. Таку уніфікацію належить відрізнити від уніфікації самих юридичних норм, яка змінює зміст законодавства, зокрема, при кодифікації законодавства.

13. Консолідація законодавства, як техніко-юридичний спосіб упорядкування законодавства, є діяльністю суб'єктів нормотворчості, пов'язаною з подоланням множинності нормативно-правових актів, що мають один і той самий предмет правового регулювання, без зміни змісту законодавства. Консолідація законодавства забезпечує удосконалення кількісного боку законодавства і спрощує для суб'єктів права користування ним.

14. Практичне здійснення упорядкування законодавства передбачає наявність відповідних його передумов та умов. Необхідною організаційно-управлінською передумовою упорядкування законодавства є ефективне управління нормотворчим процесом, яке потребує достовірної інформації про стан законодавства, потрібної для прийняття рішення щодо його упорядкування. Зазначена інформація забезпечується шляхом обліку законодавства, його інкорпорації тощо. Умовами упорядкування законодавства є наявність неупорядкованого законодавства, встановлення обов'язку відповідних владних суб'єктів здійснювати упорядкування певних нормативно-правових актів, визначення процедур прийняття рішень і нормативно-правових актів, якими упорядковується законодавство, тощо.

15. Нормативно-правові рішення (акти), якими здійснюється упорядкування законодавства є специфічними техніко-юридичними нормативно-правовими актами. Проте дана специфіка не враховується законодавцем, який регулює нормотворчий процес різних суб'єктів нормотворчості. Тому нагальною потребою є законодавче визначення вказаної специфіки у відповідних нормативних актах, якими мають бути закон про закони і законодавчу діяльність та закон про підзаконні нормативно-правові акти, які відображають два основних рівні законодавства і два види його упорядкування, що має здійснюватися на законній основі.

16. Планомірне, систематичне і послідовне удосконалення національного законодавства потребує вироблення та реалізації державної правової політики розвитку законодавства, з визначенням упорядкування законодавства як важливого самостійного постійного напряму нормотворчої діяльності. Через відсутність такої політики вітчизняне законодавство стає все більш хаотичним і суперечливим. Тому розробка вказаної політики в Україні набула характеру гострої проблеми, яка вимагає свого невідкладного вирішення.

17. Правова політика держави повинна бути зорієнтована на здійснення правової реформи, яка становить серцевину цієї політики, є визначальним фактором удосконалення як власне національного законодавства, так і нормотворчого процесу, в якому безпосередньо здійснюється удосконалення законодавства. У документах, які конкретизують здійснення правової реформи на основі правової політики, мають закріплюватися не лише основні засади нормотворчого процесу, а й визначатися основні засади діяльності з управління цим процесом, в тому числі запровадження в державне управління комплексної системи управління законодавчим процесом на наукових засадах, які розробляються вітчизняною юридичною наукою.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Індивідуальні монографії:

1. Риндюк В.І. Проблеми законодавчої техніки в Україні: теорія та практика: монографія. К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. 272 с.

2. Риндюк В.І. Упорядкування законодавства України: теоретико–методологічний та техніко–юридичний аспекти: монографія. К. КНЕУ, 2021. 407 с.

Рецензія:

Шульженко Ф.П. Рецензія на монографію В.І. Риндюк «Упорядкування законодавства України: теоретико–методологічний та техніко–юридичний аспекти». *Юридична Україна*. 2021. № 7. С. 64-66.

Підрозділи у колективних монографіях:

3. Риндюк В.І. Питання юридичної техніки у формуванні джерел конституційного права України. *Джерела конституційного права України*: монографія / кол. авторів; за заг. ред. акад. Ю.С. Шемшученка, д.ю.н. О.І. Ющика. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2010. С. 635-650.

4. Риндюк В.І. Теоретичні питання удосконалення конституційного законодавства. *Проблеми теорії конституційного права України* / кол. авторів; за заг. редакцією Ю.С. Шемшученка. К.: Парламентське вид-во, 2013. С. 112-132.

Статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, зокрема внесених до міжнародних наукометричних баз даних:

5. Риндюк В.І. Удосконалення законодавства: поняття, форми. *Правова держава*. 2011. Випуск 22. С. 191 – 198.

6. Риндюк В.І. Ревізія законодавства як необхідна умова його удосконалення. *Держава і право*. 2011. Вип. 53. С. 24-31.

7. Риндюк В.І. Ревізія законодавства: поняття, зміст та види. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 11. С. 129-136.

8. Риндюк В.І. Правотворчі помилки: поняття, види, способи їх попередження, виявлення та виправлення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 21-27.

9. Риндюк В.І. Техніко-юридичні помилки в нормативно-правових актах: поняття та види. *Держава і право*. 2012. Вип. 57. С. 3-9.

10. Риндюк В.І. Удосконалення законодавства та його співвідношення з найбільш близькими правовими явищами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 35-38. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2015/9.pdf.

11. Риндюк В.І. Удосконалення законодавства як правотворча діяльність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. Том 1. С. 40-43.

12. Риндюк В.І. Закон: до питання семантичного та термінологічного визначення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 3. Том 1. С. 50-54.

13. Риндюк В.І. До термінологічного аспекту поняття закону в контексті права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. - № 4. С. 22-25. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2016/6.pdf.

14. Риндюк В.І. До проблеми визначення поняття правового закону. *Правове регулювання економіки*. 2017. № 16. С. 21–32.

15. Риндюк В.І. Упорядкування законодавства: до співвідношення з деякими теоретико-правовими поняттями. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 24-27. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2018/6.pdf.

16. Риндюк В.І. «Законодавство» як юридичний термін: до проблеми формулювання дефініції. *ScienceRise: Juridical Science*. 2018. № 1 (3). С. 34-39.

17. Риндюк В.І. Систематизація законодавства як юридична діяльність. *Альманах права*. 2018. Вип. 9. С. 262-266.

18. Риндюк В.І. Якість та ефективність законодавства: співвідношення понять. *Правове регулювання економіки*. 2018. № 17. С. 80-90.

19. Риндюк В.І. «Система законодавства» та «система нормативно правових актів»: до питання визначення та співвідношення понять. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 1 (41). С. 102-107.

20. Риндюк В.І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 4 (44). С. 137-142.

21. Риндюк В.І., Гришко О.М. Облік законодавства як діяльність з упорядкування інформації про законодавство. *Юридичний вісник*. 2020. № 2. С. 145-150.

22. Шульженко Ф.П., Риндюк В.І. Упорядкування національного законодавства як одне з пріоритетних завдань правової політики України. *Юридична Україна*. 2021. № 4. С. 6-13.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав з юридичних наук:

23. Риндюк В.І. Законодательная техника: понятие и содержание. *Молодой ученый*. 2013. №8 (55). С. 302-306.

24. Риндюк В.І. Правотворческие ошибки и способы их предупреждения, выявления, исправления. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*. 2013. №7 (85). С. 84-88.

25. Риндюк В.І. К вопросу определения понятия «законодательство»: диалектический подход. *Leges si Viata*. 2019. № 11. С. 110-114.

26. Риндюк В.І. Законодавство як ієрархічна система рішень нормативного характеру органів публічної влади. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 5. Частина 3. С. 118-122.

27. Риндюк В.І. Функції правотворчої діяльності як напрями удосконалення законодавства. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2019. № 3. С. 78-82.

28. Vira Ryndiuk, Oksana Gryshko. Clarification of meaning of concept of "consolidation of legislation". *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 3 (volume 2). P. 119-123.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

29. Риндюк В.І. Законодавство України як нормативна основа правової системи: техніко-юридичний аспект. *Сучасні проблеми правової системи України: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 28 листопада 2013 р.) / Редкол. Ю.С. Шемшученко, Ю.Л. Бошицький, О.В. Чернецька, М.О. Дей, С.І. Бевз. К.: Кондор-Видавництво, 2013. С. 19-24.

30. Риндюк В.І. Облік та інкорпорація законодавства як інформаційні передумови його систематизації. *Юридична наука та практика у третьому тисячолітті: міжнародна наукова конференція / Університет Павла Йозефа Шафарика; Факультет права* (м. Кошице, Словацька Республіка, 27-28 лютого 2015 р.). 2015. С. 19-22.

31. Риндюк В.І. Термін «закон»: щодо питання уточнення поняття. *Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю Конституції України* (м. Запоріжжя, 23-24 червня 2016 р.) / Редкол.: С.К. Бостан (відпов. ред.), Р.М. Максакова, Ю.В. Філей. Запоріжжя: «Просвіта», 2016. С. 18-21.

32. Риндюк В.І. Щодо визначення понять «закон» та «законодавство»: техніко-юридичний аспект. *Юридична техніка і технологія: теорія та практика застосування: тези доп. та повідомл. учасн. II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 24-25 листопада 2016 року) / За заг. ред. І.Д. Шутака. Х.: Право, 2016. С. 63-66.

33. Риндюк В.І. Щодо питання етимології слів «право» та «закон». *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали наук. семінару* (м. Дніпро, 9 грудня 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. С. 81-85.

34. Риндюк В.І. Розвиток законодавства України в контексті євроінтеграційних процесів: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю Інституту управління та права ЗНТУ* (м. Запоріжжя, 20 травня 2017 р.): в 2 т. / Редкол.: С.К.Бостан, Р.М.Максакова, Т.Є.Леоненко. Т.1. Запоріжжя: «Просвіта», 2017. С. 25-28.

35. Риндюк В.І. Адаптація законодавства: до співвідношення з деякими близькими теоретико-правовими поняттями. *Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів: матеріали III-ої Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 28 березня 2018 р.) / Редкол.: С.К.Бостан, Р.М.Максакова, Т.Є.Леоненко. Запоріжжя: «ЛІРА ЛТД», 2018. С. 43-46.

36. Риндюк В.І. Адаптація законодавства як функція правотворчої діяльності. *Актуальні теоретичні та практичні проблеми наближення законодавства України до права Європейського Союзу: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15 березня 2019 р.) / ред. колегія: Кузьменко О.В. та ін. К.: Видавничий центр «Кафедра», 2019. С. 17-21.

37. Риндюк В.І. Законодавство як спосіб існування норм права. *Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин*: міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 4–5 жовтня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 24-27.

38. Риндюк В.І. Законодавство України та законодавство Європейського Союзу: діалектичний підхід до розуміння співвідношення понять. *Наближення законодавства України до права Європейського Союзу в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9 грудня 2019 р.) / ред. кол.: Кузьменко О.В., Чорна В.Г. К.: Видавничий центр «Кафедра», 2019. С. 20-24.

39. Риндюк В.І. Інкорпорація законодавства як діяльність з упорядкування інформації про законодавство. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 19–20 червня 2020 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 28-32.

40. Риндюк В.І. Співвідношення права та законодавства в контексті праворозуміння. *Громадянське суспільство в Україні: проблеми забезпечення правотворчої діяльності*: міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 2–3 квітня 2021 року). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2021. Ч. 1. С. 13-17.

АНОТАЦІЯ

Риндюк В. І. Упорядкування законодавства України: теоретико–методологічний та техніко–юридичний аспекти. - На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. - Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. - Київ, 2021.

Дисертація присвячена системному дослідженню з позицій теорії діалектичного праворозуміння феномена упорядкування законодавства як специфічної юридичної діяльності, пов'язаної з удосконаленням чинного законодавства. У роботі уперше в юридичній науці сформульовано визначення загального поняття упорядкування законодавства та його видів, розглянуто методологічні, організаційно-управлінські та техніко-юридичні аспекти упорядкування законодавства. Обґрунтовується пріоритетне значення на сучасному етапі розвитку України упорядкування законодавства в реалізації державної правової політики.

Упорядкування законодавства розглядається як один із видів його удосконалення, а саме законодавство, як об'єкт упорядкування, досліджується в контексті праворозуміння. Законодавство, як ієрархічна сукупність нормативно-правових актів суб'єктів публічно владних повноважень на рівнях загального (законодавчих актів) та особливого (підзаконних нормативно-правових актів), є

способом зовнішнього виразу одного із видів права, а саме юридичного писаного права. Досліджуються характеристики законодавства, які є визначальними для розуміння змісту діяльності з його упорядкування, а саме: законодавство аналізується з точки зору таких парних категорій діалектики як зміст та форма, якість та кількість, пропонується визначення таких властивостей законодавства як системність (властивість змісту законодавства) та упорядкованість (властивість форми законодавства). Упорядкування законодавства розглядається в контексті праксеології права як науки про юридичну діяльність. Запропоновано авторський підхід до визначення поняття упорядкування законодавства як виду нормотворчої юридичної діяльності змістом якої є удосконалення форми законодавства без зміни його змісту. Виокремлено два основних види упорядкування законодавства: упорядкування законодавства на рівні законодавчих актів та упорядкування законодавства на рівні підзаконних нормативно-правових актів. Практичне розв'язання проблеми упорядкування законодавства передбачає більш чітке визначення оптимальних техніко-юридичних способів здійснення цієї діяльності, якими визначено ревізію, уніфікацію та консолідацію законодавства. Особливу увагу приділено розгляду організаційно-управлінських передумов практичної реалізації діяльності з упорядкування законодавства в нормотворчому процесі органів публічної влади.

Ключові слова: упорядкування законодавства, законодавство, зміст та форма законодавства, якість та кількість законодавства, системність законодавства, упорядкованість законодавства, нормотворча юридична діяльність, нормотворчий процес.

АННОТАЦИЯ

Рындюк В. И. Упорядочение законодательства Украины: теоретико-методологический и технико-юридический аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальностям 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Институт государства и права имени В.М. Корецкого НАН Украины. – Киев, 2021.

Диссертация посвящена системному исследованию с позиций теории диалектического правопонимания феномена упорядочения законодательства как специфической юридической деятельности, связанной с усовершенствованием действующего законодательства. В работе впервые в юридической науке сформулировано определение общего понятия упорядочения законодательства и его видов, рассмотрены методологические, организационно-управленческие и технико-юридические аспекты упорядочения законодательства. Обосновывается приоритетное значение на современном этапе развития Украины упорядочения законодательства в реализации государственной правовой политики.

Упорядочение законодательства рассматривается как один из видов его усовершенствования, а само законодательство, как объект упорядочения,

исследуется в контексте правопонимания. Законодательство как иерархическая совокупность нормативно-правовых актов субъектов публично властных полномочий на уровнях общего (законодательных актов) и особого (подзаконных нормативно-правовых актов) является способом внешнего выражения одного из видов права, а именно юридического писаного права. Исследуются характеристики законодательства, которые являются определяющими для понимания содержания деятельности по его упорядочению, а именно: законодательство анализируется с точки зрения таких парных категорий диалектики как содержание и форма, качество и количество, предлагается определение таких свойств законодательства как системность (свойство содержания законодательства) и упорядоченность (свойство формы законодательства). Упорядочение законодательства рассматривается в контексте праксеологии права как науки о юридической деятельности. Предложен авторский подход к определению понятия упорядочения законодательства как вида нормотворческой юридической деятельности содержанием которой является усовершенствование формы законодательства без изменения его содержания. Выделены два основных вида упорядочения законодательства: упорядочение законодательства на уровне законодательных актов и упорядочение законодательства на уровне подзаконных нормативно-правовых актов. Практическое решение проблемы упорядочения законодательства предполагает более четкое определение оптимальных технико-юридических способов осуществления этой деятельности, которыми определены ревизия, унификация и консолидация законодательства. Особое внимание уделено рассмотрению организационно-управленческих предпосылок практической реализации деятельности по упорядочению законодательства в нормотворческом процессе органов публичной власти.

Ключевые слова: упорядочение законодательства, законодательство, содержание и форма законодательства, качество и количество законодательства, системность законодательства, упорядоченность законодательства, нормотворческая юридическая деятельность, нормотворческий процесс.

SUMMARY

Ryndiuk V. Streamlining the legislation of Ukraine: theoretical-methodological and technical-legal aspects. - On the right of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Legal Sciences, specialty 12.00.01 - Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Doctrines. - V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Ukrainian Academy of Sciences. - Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to systematic research from the standpoint of the theory of dialectical legal understanding of the phenomenon of streamlining of legislation as a specific legal activity related to the improvement of current legislation. In the work for the first time in legal science the definition of the general concept of streamlining of legislation and its types is formulated, methodological, organizational- managerial and

technical-legal aspects of streamlining of legislation are considered. The priority importance at the present stage of Ukraine's development of streamlining of legislation in the implementation of state legal policy is substantiated.

Streamlining of legislation is considered as one of the types of its improvement, and the legislation itself, as an object of streamlining, is studied in the context of legal understanding. Legislation, as a hierarchical set of normative legal acts of subjects of public authority at the levels of general (legislative acts) and special (bylaws), is a way of external expression of one of the types of law, namely legal written law. The characteristics of the legislation, which are crucial for understanding the content of activities for its streamlining, are studied, namely: legislation is analyzed in terms of such paired categories of dialectics as content and form, quality and quantity; it is proposed to define such properties of legislation as systemicity (property of the content of legislation) and orderliness (property of the form of legislation). Streamlining of legislation is considered in the context of praxeology of law as a science of legal activity. The author's approach to defining the concept of streamlining legislation as a type of rule-making legal activity, the content of which is to improve the form of legislation without changing its content is proposed. There are two main types of streamlining legislation: streamlining of legislation at the level of legislative acts and streamlining of legislation at the level of bylaws. The practical solution to the problem of streamlining legislation involves a clearer definition of the optimal technical-legal ways of implementation of this activity, which are called revision, unification and consolidation of legislation. Particular attention is paid to the consideration of organizational-managerial prerequisites of the practical implementation of activities to streamline legislation in the rule-making process of public authorities.

Key words: streamlining of legislation, legislation, content and form of legislation, quality and quantity of legislation, systemicity of legislation, orderliness of legislation, rule-making legal activity, rule-making process.